

ЕРОС И БРАК:
ТАЙНСТВОТО
НА ЛЮБОВТА

НЕВРОЗАТА
КАТО ШАНС
ЗА СЪЗРЯВАНЕ

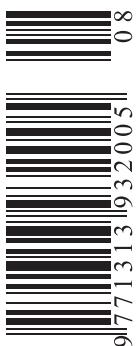
НЕОТКРИТИЯТ КОНТИНЕНТ
НА ЕМИЛИ ДИКИНСЪН

НОВО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО
ПРЕД ХРИСТИЯНСКИЯ
МОНОТЕИЗЪМ – ВЯРА
В БОГ МАЙКА

ЦЕЛОМЪДРИЕ

ISSN 1313 - 9320

4,00 лв.

9 771313 932005

БР. 8/2013

амелие книжарница къща за птици

София, ул. „Проф . Асен Златаров“ 22

бр. 8/2013

ЕРОС И БРАК:
ТАЙНСТВОТО
НА ЛЮБОВТА
интервю с Василий Фермос

4

Маргарита Друмева
НЕОТКРИТИЯТ
КОНТИНЕНТ
на Емили Дикинсън

42

Владета Йеромич
НЕВРОЗАТА
КАТО ШАНС
ЗА СЪЗРЯВАНЕ

16

Маргарита Друмева
БЪЛГАРСКИТЕ ВИТЯЗИ
интервю
със Светослав Славов

58

Жасмина Донкова
РЕЛИГИИТЕ В БЪЛГАРИЯ
НОВО
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО
ПРЕД ХРИСТИЯНСКИЯ
МОНОТЕИЗЪМ –
ВЯРА В БОГ МАЙКА

26

Андрей Романов
ПО ПЪТЯ
КЪМ ДРУГИЯ БРЯГ

64

Главен редактор
Илиана Александрова

Редакционна колегия
Тодор Кичуков
Андрей Романов
Мариян Стоядинов
Пламен Сибров

Дизайн и предпечат
Гергана Икономова

Разпространение
Ивайло Негков
omophor.dealer@gmail.com

Адрес на редакцията
София 1330
ул. Младежка искра 3
тел./факс: (02) 987 1655
e-mail: svet@pravoslavie.bg

Печат
Класик дизайн

В списанието
са използвани снимки на:
Йоан Сугарев
Пламен Сибров
Маргарита Друмева

WWW.SVET.BG

УВОДНИ ДУМИ

ИЛИАНА АЛЕКСАНДРОВА

Целомъдрие

Неотдавна медиите разпространиха интересна новина. Светият синод на БПЦ забранил извършването на бракосъчетания извън храма. Защо забраняват Синодът нещо, което никога не е било разрешено, не се разбира ясно. Но сигурно една от причините е, че някой го прави. Излиза, че гори в църквата и гори от тези, които водят църковното богослужение, не се разбира смисълът на тайнството. А ако не се разбира от тях, колко повече няма да се разбира от хора, които никакво богослужение не водят; а да не говорим и за такива, които водят други служения...

Тази новина по някакъв начин се свърза с едно друго събитие от последните дни – гей-парада в София, превърнал се в абсурден символ на духовна напредничавост гори за хора с традиционна ориентация. Допускам, че понятието „традиционнa“ не е съвсем политически коректно според представителите на тези общности. Но какво га се прави – макар тради-

циите да не са това, което бяха, преобладаващото число българи все пак използва биологичния пол за основа на половата си идентичност. Общият белег на гей-параадирането и бракосъчетанията по яхти или телевизионни студия е пошлостта.

„Тази тайна е Велика“, казва апостол Павел, когато говори за брака. В тайната на брака има ключ към тайната на пола – толкова важна, че, както казва един руски богослов, „ние не можем да видим просто човека; виджаме мъже и жени“. Тайната на пола, в нейната съвременна интерпретация, се оказва наплескана с грим, оборудвана с изкуствен бъст и облечена в розова пола с пайети, а бракосъчетанието – частно театрално представление със съмнителни достойнства и сантиментален привкус.

Някой би предпочел да нарече всичко това кич, но кичът е по-външен, поестетически ориентиран дефицит. Той е по-малкото зло. Пошлостта е сабомиране на смисъла, неговото унищожаване отвътре. Пошлостта е неморална. Тя побеждава с лъжлива дипломация онези вътрешни сили, които разпознават в ума ни истината. Пошлостта е чучело на истината; тя

е особено опасна и зловредна, „когато тези същности, които се имитират, се отнасят към най-високите достижения на изкуството, мисълта или чувствата“ – пише Набоков в едно есе.

„Съвестта в човека е толкова стара, колкото и самият човек. Защо да очакваме, че нейното помискане няма да предизвика същите последици, както и помискането на секуналните потребности?“ – пита психиатърът ааг. Владема Йеротич в самията „Неврозата като шанс за съзряване“.

Не знам колко хора се интересуват какво би казал апостол Павел за брака или за пола. Но става все по-очевидно, че един от малкото гласове, които все още могат да съобщят никаква истина за човека и света, е гласът на църквата. Целомъдрянето губи позиции днес, особено когато се разбира като полово въздържание, каквото предлагат различни религии по различни причини. Но е необходимо да му дадем шанс да бъде онова, което въщност означава – събиране на ума и неговото оздравявяне. И събиране на човека около здравия смисъл.

Спрос и брак: тайнството на любовта

интервю
с гръцкия свещеник
Василий Фермос

Защо наричаме брака тайнство? Какво тайнствено има в него?

Наричаме брака тайнство, не защото в него е скрито нещо, в което не сме посветени в обичайния смисъл на тази дума. Тайнство е всяка среща на тварното с нетварното, на човека с Бога. И в църковния брак също става тази среща, или по-точно, единение, в същия смисъл, в който е тайнство Въплъщението на Бога или Божествената Литургия. Разбира се, подобна среща надхвърля способността на нашия ум да я разбере в пълнота, да я осмисли и анализира.

Можете ли подробно да обясниме как Бог се среща с човека в тайнството на брака?

Точно така, както и в Божествената Евхаристия. Там ние принасяме на Бога материални дарове (хляб и вино), и Той ни ги връща осветени, в качеството на Божественото Причастие. Нещо подобно става и в тайнството на брака, когато ние даряваме на Бога нашето единение и го получаваме обратно осветено.

тен случай Господ ни показва какво е „естественото“ състояние на нещата без Божията Благодат, и какво става в живота на хората, ако те се въоръжат с тази Благодат. Без срещата между Бога и човека в брака за естествен би могъл да се смята пътят на духовна умора и бедност. А когато става единението между мъжа и жената в църковния брак, тази естествена връзка се включва в Тялото Христово, тоест в Църквата, и в нея съпрузите черпят неизмерима духовна сила.

Какво означава това в действието?

За да разберем това по-добре, трябва да си припомним евангелското четирио, което се чете по време на тайнството венчание. Става дума за първото чудо на Христос, което станало на сватбата в Кана. Когато Виното свършило, Христос помолил да напълнят с Вода шест каменни делви, а след това ги подали на гостите. Водата се била превърната в превъзходно вино и разпоредителят на пира се изумил. Той повикал младоженеца и му казал: „Всеки човек слага първом доброто вино и, когато се понапият, тогава по-долното, а ти си запазил доброто вино досега“ (Йоан. 2:1-11).

Чудесата на Христос и светиите се наричат знамения, тоест знаци на друга реалност. В този конкретен

Но нали толкова църковни бракове се сключват между хора, които са много далече от Църквата, тогава хората просто слагат един подпись. Нима всички тези бракове са осъдени на разрушаване или формализиране? Защото действителността не потвърждава това.

Напълно съм съгласен. В този случай остават любовта, естествените душевни сили и способности на съпрузите, както и мялото добро разположение и намерения. Но без срещата с Божествената Благодат всички тези забележителни качества се опират само на способността на мъжа и жената усърдно да се подвизават в създаването на правилни съпружес-

ки отношения. А тази способност в началото може да бъде достойна за всяка похвала, но без Божията помощ нерядко постепенно изчезва.

Тоесм, В такива бракове Бог отсъства?

Не, разбира се. Бог присъства във всяко добро човешко дело и подкрепя добрите начинания и усърдието на човека. Това става и при нехристияните и некръстените хора. Но за да схванем разликата, нека отново да разгледаме първоначалното тайнство, „архетипа“ на всички тайнства – Божествената Евхаристия.

Немалко хора се стремят да изпраят своя живот, да станат по-добри; някои дори призовават Божията сила, но не се причастват с Неговите Тяло и Кръв. Това не е едно и също. Причаствайки се със Светите Тайни, човек психосоматично се съединява с Христос „за Вечен живот“ – не просто за да стане „добър човек“, а да се освети и да живее Вечно с Него.

Същото става и в църковния брак. Този, който осъзнано и с ясно съзнание за ставащото участието в това тайнство, моли Бога да включи неговата любов в Божията любов, моли се за това любовта между мъжа и жената да придобие едно по-различно, свръхестествено качество и да живее Вечно.

Спомнете си израза от молитвата, която свещеникът произнася в края на чина на оброчението: „Утвърди я еже от Тебе святым соединением“, което означава: „укрепи ги чрез произлизашото от Тебе свято съединение“, и още думите от молитвата в края на последованието Венчание: „Восприими Венци их в Царствии Твоем, не скверны, и непорочны, и ненаветны соблодаяй, во веку вековъ“, тоест „приеми тяхните Венци в Твоето Царство, неопечени, и безупречни, като ги запазваш в безопасност от вражеските козни във вечни векове“. Така бракът придобива космологично и онтологично измерение. Човекът явява в себе си истината на света: безкористната любов.

Опитът показва, че повечето от хората, които сключват църковен брак, тоест участват в тайнството Венчание, не се замислят за подобни неща. Тяхните мисли са насочени преди всичко към външната страна на бракосъчетанието, към пищността и тържествеността на облеклото и обстановката.

Това е един печален факт, който свидетелства за осветскостягане. Църквата прави отстъпки на света и принудително приема неговия морал. Никой не отрича радостния и щастлив характер на бракосъчетанието, но истинското тържество,

истинската светлина и блъсък са скрити във вътрешните преживявания на Вървящия човек, тоест в това доколко реално преживява тайнството вътре в себе си. В 44-ти псалом е казано: „Всичката слава на царската дъщеря е вътре“. Според тълкуването на светите отци и учителите на Църквата, славата и блъсъкът на Църквата (дъщеря на Бог-Отец, тъй като Тя се явява невеста на Неговия Син) са вътрешни.

Но това не означава, че трябва да отричаме външните елементи на празнуването на бракосъчетанието, нали все пак става дума за празник. Важно е доколко човек се отнася сериозно и с разбиране към тайнството. Ако той пристъпва към него с това църковно

съзнание, за което говорихме по-горе, тогава става реална среща и съединяване с Бога. А ако не пристъпва така, то Божията Благодат не действа.

В този смисъл Божествената Благодат не променя човека автоматично?

Точно така. Ако човек автоматично се променяше под въздействието на Божията Благодат, тоест без неговата Воля и съгласие за това, то би ставало дума за магическо действие. А Бог сътрудничи с нас. Затова толкова много бракове, сключени под покрова на Църквата, се оказват несполучливи. Защото хората са останали на практично-организационното, външно ниво.

Силено впечатление ми направи сравняването на брака с Божествената Литургия. Нали съществува и сексуалността, която много хора смятат за греховна или, най-малкото, за несъвместима със светостта и духовността. Известна е подозрителността на Църквата по отношение на всичко, свързано съсекса. Може би Църквата е направила брака тайнство само за да ограничи сексуалните отклонения? Може би е избрала пътя на компромиса, за да се избегне по-лошото?

Естествено, бракът притежава и такива функции като възпитаване на нравствеността, стабилност на обществото и народа и други подобни, но тези функции са му присъщи като обществена институция. Всякакъв вид „официален“ брак – и гражданско, и религиозен в различните религии или конфесии – е предназначен, в частност, за ограничаване на човешката ненаситност, за създаване на подходяща обстановка за раждане и възпитаване на деца и пр. Всичко това са естествени функции. Църквата не игнорира и не пренебрегва естественото, но го превъзхожда.

Естествен е стремежът на човека към съпружество. Бог приема този

стремеж и го благославя от самото начало (Вж.: Бит. 1:27-28 и 2:18-24). А апостолското Послание (Еф. 5:20-33) сравнява Връзката на мъжа и жената с единението на Христос с Църквата. Във Ветхия Завет постоянно се използват метафори, описващи отношенията между Бога и човека в качеството на еротична Връзка между двама влюбени, например в една от книгите на Ветхия Завет, която се нарича Песен на песните. Впоследствие отците на Църквата нерядко са използвали тези примери в своите съчинения.

Разбираемо е с какво уважение се отнася Църквата към човешкия ерос, ако се съди по тези уподобявания и сравнения. Еротичните взаимоотношения се разглеждат като най-важната и основополагаща функция на човека. Свети Йоан Златоуст е казал, че Бог е посял ероса, за да се угодстои човекът със слава и да се възпълни. Господ е направил ероса стълба, по която човек може да се изкачи към Всичко висше и небесно. Разбира се, не в смисъл, че еротичният живот духовно възвисява човека (злоупотребявајки с него, човек може дори да падне). Но когато човек Богу духовен живот, самият факт, че еросът съществува, служи за доказател на любовта към Бога: тъй като еросът по отношение на

човека е толкова силен, колкото може да бъде силна любовта към Бога. Да не говорим за това, че с помощта на междудушните отношения човекът се учи да се открива на ближния и да общува с него. Без тази важна предпоставка не е възможно да общуваме с Бога.

Църквата се отнася с изключително уважение към ероса и брака, и само през призмата на това уважение можем да разберем нейните „забранни“ в тази област. Всъщност става дума за средствата за защита на Божествените дарове, дадени на човека – точно така, както пазим огънчето на свещта, за да не го духне вятърът, или както спортистът се ограничава в някои неща, за да може по-късно да усети радостта и вкуса на победата. Началният капитал на ероса е необходимо да се увеличава и преобразява, а не да се разпилява при бързано и необмислено, както често се случва.

От друга страна, много членове на Църквата, за съжаление, не споделят Нейното животворно Богословие – било поради незнание, било по различни лични причини. Такива са родителите, които се измъчват от своя пуританскизъм и нито единък в живота си не са се радвали на своя ерос като на Божи дар, клириците и преподавателите в

неделните училища, на които на времето не е била преподадена истината, или които неправилно са разбрали смисъла на православната аскетика. Всички тези хора нерядко съдействат за отчуждението на съвременния човек от църковния човек, защото го карат да се отнася към него като към „жандарм на пуританизма“.

Тази позиция на отделяне от църковния живот съществува наред със секуналната разпуснатост, която се проявява в частност в средствата за масова информация...

Много правилна забележка. Съвременният човек се намира сякаш между два огъня. От едната страна е страхът от пуританизма, а от другата – днешното превръщане на всичко и всички в стока. Първото не позволява на човека с благодарност да се радва на Божиите дарове, а второто просто обезценява и задушава тези дарове. И е много трудно да стигнем до извода коя от тези опасности е по-серioзна: чувството за вина, стресът и страхът по отношение на ероса иекса, или тиранията на чувствеността, която изкриява и, в края на краишата, унищожава вродената способност на човека за ерос. Ние живеем в помок от информация,

които постоянно смесва телесното, пълтското приближане с ероса. Акезата, която Църквата предлага, съдейства за очистването на Вътрешния душевен свят на човека.

Една съпружеска войка, мои познати, се върнаха от изповед разочаровани, тъй като духовникът не им беше разрешил да се причастят. Причина за това бяха секуналните им отношения преди брака. Правилно ли е това?

Това е много честа причина за огорчение у съвременните хора и тя нерядко ги води до отдалечаване от Църквата. За да разберем духа на това „запрещение“, трябва да си спомним какво е било казано в началото за тайнството брак. Думата „тайниство“ (μιστήριο) произлиза от глагола „посвещавам“ (μιώ), което означава въвеждам в нещо, предавам някакви истини. Този, който се посвещава, се нарича посветен.

Първоначалният смисъл на този процес е в Божествената Литургия, която сама по себе си вече представлява тайнство. Този, който се кръщава и се помазва с миро, става посветен, с други думи, от този момент може да участва в светията светии на Божествената Любов (а именно това е Божествената Евхаристия), да от-

говаря на Възгласите на свещеника (днес това правят певците, които се явяват представители на целия народ, събрали се в храма на служба), да се причасява с Тялото и Кръвта Христови. Сега той съставя, наравено с другите верни, тялото на Църквата.

Целият живот на христианина придобива смисъл с неговото влизане в Църквата. Нищо не може да се извърши извън нейното благословение. Това е така, не защото го изисква някакъв сбор от правила и не поради фанатизъм. Просто Църквата е начин на живот. Тя обхваща всички аспекти от човешкия живот и поради това съществуват толкова много молитви и особени чинопоследования „за всички случаи в живота“: раждане и смърт, приемане на храна, образование и възпитание, лечение на болести, търговия, заселване в нов дом, селско стопанство, празници и пр. И би било много странно, ако психосоматичната връзка между мъжа и жената отсъстваше от този ред на благословения на Църквата.

Така предбрачното въздържание придобива смисъла на доброволна акеза, необходима за това човекът да остане вътре в Църквата, в нейното тяло. По време на кръщението и миропомазването вярващият получава общо свещенство, свещенството на миряните. Участвуващи в свещеното

достойнство на Христос (Който Сам принесе Себе Си в жертва като Велик Архиерей), човекът също принася жертва – своята аскеза под каквато и да било форма, а в конкретния случай – своето въздържание.

В случай на отказ от такова въздържание, човек сам се отделя от църковното тяло, тъй като преди това е отдал своята еромична и сексуална функция от живота в Христос. С други думи, негопускането до Свето Причастие не означава наказание. То е само констатиране на това, което вече е станало в човека.

В действителност много често се прилага така наречената икономия, тоест една по-смекчена и снизходителна реакция на Църквата спрямо греха на Вярващия, в съответствие с изразената от човека степен на осъзнаване на своето прегрешение, както и на борбата със своята страсти. Във всеки случай е желателно епитетията за негопускане до Причастие да не стане повод за оставяне на църковния живот, за унищожение и разочарование, както, за съжаление, твърде често става.

Може би забравяме за съвременните условия на живот, които толкова много се отличават от едно тради-

ционно общество? В днешно време, когато секуналността буквално е станала стока, а встъпването в брак често се отлага „за по-нататък”, секуналното въздържание става все по-сложно и трудно дело...

Тук сме прав. Днес въздържанието действително може да се нарече чудо. Но както всяко чудо изисква Божията сила и Вярата на човека, така и въздържанието е постижимо, ако човек много силно го пожелае и проси помощ от Бога. И да не забравяме, че, тъй като това въздържание е оправдано само еклесиологично, то може да се реализира единствено в църковния живот.

Само съзнателно Вярващият човек, който постоянно се моли, изповядва се, причаства се, разсъждава за духовните неща, е способен да запази в себе си атмосферата на доверие в Бога и готовност за духовна борба. Освен това, въпросът за секуналността не се изчерпва с предбрачното въздържание. Изисква се дългогодишна вътрешна борба, за да може човек в пълнота да предостави тази своя функция в разпореждане на любовта, единението, разбирането, загрижеността, нежността и дълбокото общуване със своята „половинка”.

Превод: Татяна Филева

Предговор към книгата

Къщи читателю, в ръцете си държиш една необичайна, скъпоценна книга, излязла изпод перто на учен, който и сам по себе си е ръдък и необичаен феномен измежду нашите научни светила: В лицето на г-р Владета Йеротич, психиатър и професор по пастирска психология в Православния богословски факултет на Белградския университет, се съчетават съгласувано и плодотворно душевният и религиозният човек, християнинът и мислителят, подвижникът и ученият-специалист, психологът и богословът. За този духовен строеж на нашия автор, особено ценен в наше време на едностраничността, монофизитска „духовност“, идеологическо идолопоклонство и едноизмерни хора, недорасли до личностно съществуване, свидетелстват всичките му публикувани досега текстове, а тази книга, както ми се стру-

нова книга на издателство ОМОФОР

Ва, най-много от Всички останали. Тя наистина свети с личността на автора, отразява неговата Вярност към своето жизнено, духовно и научно Вдъхновение, а с това е и зрял синтез на цялото му досегашно творчество.

Ако разглеждаме този труд като синтез на цялото научно дело на Йеротич и добър плод на богословските му търсения, то самото заглавие – Човекът от гледна точка на психологията и религията – може спокойно да се смята, от своя страна, за най-крамка и най-добро възможно обобщение на цялото съдържание на книгата.

Няма съмнение, че освен Всичко друго човекът е и душевно същество, но не по-малко и homo religiosus, религиозно битие, едно отворено за светостта, търсещо Бога създание. Има психолози и психотерапевти, които, прехласнати от богатството и безграничността на човешката душевност, губят от поглед самата му душа, онова, което се намира отвъд душевните прояви и е самият

реален корен на душата и личността в нейната психофизична и духовна цялост. Но има, за съжаление, и богослови, толкова запленени от свръхразумните божествени тайни, че не са в състояние да обърнат внимание на обикновения страдащ човек от Всекидневието, най-често привързан към преходното и греховното, но заедно с това и винаги жаден за истински живот, спасение, смисъл, добро, красота, истина и святост. С тази книга, а и с целия си живот и дело г-р Йеротич успява да избегне и Сцилата на психологията без Бога и без душата, водеща до психотерапия без истинско изцеление и спасение на цялостния човек, и Харибдата на богословието без отговор на трагичните въпроси на луташото се човешко същество, на човека от плът и кръв, който остава душевен и духовен гори и в най-дълбокото падение на своята богообразна човешка природа.

Нови Сад, 25 декември 1993 г.

Епископ Бачки Ириней

НЕВРОЗАТА КАТО ШАНС ЗА СЪЗРЯВАНЕ

Владета Йеротич

Всеки иска да е някой, никой не иска да расте.

Гътите

Неврозата може да се разбере като шанс за съзряване само ако заедно с Ериксън преодолеем традиционното ортодоксално психоаналитично разбиране на нашето Аз и открием в него качествата, които то наистина притежава, а това са доверието и надеждата, идентичността и верността, творчеството и любовта. Тези качества не могат да се развият в достатъчна степен и гори не могат да се опознаят без да се мине през криза. Нашето Аз израства в сблъсъци и кризи, и в борбата си с тях то разкрива своите качества, а не само слабостите си.

В основата на тезата, че неврозата е шанс за съзряване, няма, собствено, нищо ново спрямо онова, което намираме в основата на всяка хуманистично ориентирана психотерапия. Човекът носи в себе си ценности,

изявени и потенциални, а неврозата е онова, което не само го възпира по пътя му към самоусъвършенстване, самоактуализация, цялостно и хармонично съществуване, но го и гразни, предизвиква, тласка към промяна, играещи с това ролята на онзи зъл дух от Книга Йох, а впоследствие и от Гьотебия Фауст, който, по собствените му думи, „желаещи Винаги зло, служи на доброто“.

В своята теория за личността Карл Роджърс е изковал термина „аз-концепция“. „Аз-концепцията“ е осмисляне на собствената идентичност и отношението между „мен“ и „другите“. Това е съзнание за себе си като за носител на безусловна собствена ценност, без оглед на негротичното си състояние или поведение. Тази аз-концепция може да бъде осъзната, но тя не е необходимо съзнателна. Добрият психотерапевт помага на пациентта да открие и почувства своята „аз-концепция“, разкривайки му не само негативната страна на неговата невроза, но и

онова съм на новото в нея, което ще помогне на личността да се промени.

Всяко човешко същество, което е способно да изразява себе си чрез афектиите си, да възпроизвежда някакъв вроден или придобит образец и да представя символно своя опит, е потенциален невротик. Но неврозата не е, или не трябва да е, етикет, лепнат за цял живот на човека. Защо тя да не се превърне в предизвикателство, а оттам и в шанс за съзряване, развитие на личността?

Идеята за това предизвикателство аз заемам от най-големия историк на нашето столетие, Арнолд Тойнби (който признава, че е благодарен на Юнг за откриването на „едно ново измерение в живота“). Мисълта му за предизвикателството, което природните условия отправят към човека и неговата воля за творене на култура и история, аз пренасям смело в областта на индивидуалната психология и психопатология. Както природните условия могат да бъдат според Тойнби или недостатъчно сурови, за да предизвикат каквато и да е реакция, или прекалено сурови – и в този случай предизвикателството също е неуспешно, или пък точно толкова сурови, колкото е потребно за един творчески и плодотвор-

рен отговор, така и аз тръгвам от предпоставката, че нещо подобно се случва и с човека и неговата болест, и по-конкретно с неврозата като вид болест. Всъщност всяка болест е предизвикателство към човека; не са ли такива гори епидемии, гори и ракът, които сякаш падат като гръм от ясно небе върху нас? Понятието „случайност“ не казва нищо, защото гори една банална инфекция или оздравяване настъпват в определен момент при определен човек и спадат към неговата лична екзистенциална история. Болестта не само е нещо актуално, но и факт от историята на личността. С една дума, болестите ни изправят пред въпроса за смисъла. Особено валидно е това за неврозите и психосоматичните болести. Те повече от всичко друго са предизвикателство за човешката свобода. Според екзистенциалистите в психоанализията, каквито са Л. Бинсвангер или М. Бос, за човека като същество, свободно да избира и отговорно за своя избор, винаги има възможност да промени своето съществуване, да открие и да развие един нов свет. Съществуването е винаги в процес на превъзмогване на самото себе си.

Вече казахме, че психическият живот на човека, както и физическият, трябва да притежава природна защита срещу вредните фактори отвън и

отвътре. Да си спомним случаите на спонтанно излекуване на неврозата, неосъзната, но понякога и осъзната от невротичната личност. За това самоизлекуване, ако изразът е подходящ, допринасят или благоприятните конституционални условия, или благоприятният обрат на външните събития (признание в професионалната област, щастлив брак, успешно развитие на децата и т. н.). Това осъзнаване на неврозата в повечето случаи води до ускорено съзряване и по-добра интеграция на дотогава фрагментарните части на личността.

При едно проучване, направено в германска университетска нервна клиника, на 30 пациенти с депресивна и анксиозна невроза, които по-рано не са били лекувани, 16 от тях са заявили, а внимателната проверка на четирима от тях между 29 и 37 години е потвърдила, че се е стигнало до спонтанна ремисия. При това станало ясно, че следните събития и изживявания на пациентите са били решаващи: а) те са скъсали радиално със старото си работно място и са намерили ново, значително по-благоприятно; б) успели са да схванат причината за появата на симптомите, разбрали са същината на проблема; в) открили са причините връзки между критичните

ситуации и появата, а съответно и влошаването на симптомите, а оттам са започнали да избягват критичните провокативни ситуации и г) открито и искрено са обсъждали конфликтите с близки хора от своято обкръжение.

Моят оптимизъм по отношение на неврозите не е некритичен. Опумвайки се да помогна на невротика да схване неврозата си като предизвикателство и подтик за съзряване с помощта на психотерапевта, аз изхождам от природния стремеж на човешкото същество към съзряване. Ние не бихме могли да преъпрем в самореализирани хора, нито пък в малки творци всички наши пациенти (препоръчвам броят им да не бъде голям и показанията за започване на психотерапия да са точни и строго изразени). Човекът е несъвършено

същество и си остава такова, дори след сериозно и продължително лечение. Индивидуацията е практически нескончаем процес, колкото и дълго да живее човек. „Личността като напълно съществена цялост на нашето същество е недостижим идеал. Тази недостижимост обаче не е аргумент срещу идеала, защото идеалите са винаги само крайнътни знаци и никога цели“, пише Карл Густав Юнг. Индивидуацията е природен шанс за всеки човек. Дали този шанс ще се реализира – това зависи от многобройни фактори, както на ендогенни (конститутивно-наследствени), така и екзогенни. Евангелската притча за талантите показва добре хорската неадекватност, но не и никаква съдбовна предопределеност по отношение на активното и относително свободно разпореждане със своите таланти.

Трябва да поставим сега един важен въпрос: кои неврози могат да станат предизвикателство и с това да предложат възможност за съзряване на личността? Става дума за критерии, които важат също и като показания за психотерапевтично лечение на неврозата. Да споменем някои известни критерии като силата на егото, възрасъта, факторът на близкото и по-далечното обкръжение на невротика, евидентуалните вторични и третични последици на болестта, и разбира се, най-вече страданието, причинявано от болестта, и мотивацията за лечение. Към всички тези фактори бих добавил още няколко, които лично аз смятам за решаващи при подбора на невротичните пациенти за по-продължителна аналитична психотерапия. Имам предвид същите фактори, които описах в статията „Психозата като предизвикателство и шанс, в която нарекох този вид психози „стимулиращи“. Става дума преди всичко за хора, които са любопитни, способни да се зарадват искрено и спонтанно на нещо, които все още могат истински да се удивляват на нещо; след това за онези, които са скромни и ненатрапливи, за онези, които са интроспективни и особено за онези, които усещат коннект за един по-различен живот, тоест показват гъл-

бока незадоволеност, която може да премине в страдание поради сегашния им начин на живот. На повечето пациенти с тези характерни черти на личността може да се помогне и да се ускори техният път към индивидуацията.

Отново поставяме въпроса: кои неврози са прогностично благоприятни? При кои могат да се очакват добри резултати в напредването на индивидуацията, като самите те се използват като шанс за съзряване? Отговор на този въпрос ни е дал преди повече от 20 години К. Ернст със следното предположение: колкото по-здрава и надарена е била преморбидната личност на невротика, колкото по-акутно е избила болестта, колкото по-бурна и възбудена е картина на невротичното състояние, толкова по-благоприятна е прогнозата, и обратно: колкото по-абнормален е първоначалният характер, колкото по-вяло е началото на невротичния синдром, колкото по-равнодушно е афективното състояние на пациента, толкова по-неблагоприятно е течение на неврозата и съответно прогнозата – по-лоша. Хипонондричните състояния и натрапливата невроза, характеровите неврози, сексуалните неврози, които избиват в пер-

Верзии, са най-често хронични състояния с по-лоша прогноза, за разлика от някои видове анксиозни неврози и фобии, по-различни сексуални страхове и хистерични синдроми, които имат по-благоприятна прогноза и дават по-добри резултати в рамките на психотерапевтичния процес.

Един от начините за търсene на конструктивно ядро в личността на невротика в рамките на психотерапията е и анализът на неговите сънища, ако се съгласим с онези динамични психотерапевтични школи (най-вече тази на Юнг), които откриват в сънищата не само редукционни, но и компенсаторни, комплементарни, та гори и проспективни стремежи на личността. Такива сънища, особено когато се анализира цяла поредица от тях, могат да ни покажат насоката, в която трябва да се движки психотерапевтът, не като следва на всяка цена собствените си принципи и теоретични постстановки, а като се вслушва в мотивите и стремежите на своя пациент.

Съществува и възможност за промяна на симптомите на невротичния пациент по време на психотерапевтичния процес, като израз на стремежа му за овладяване на неврозата, при което могат да се забележат интересни несъзнателни, а частично и съзнателни събития в живота на

невротика. Преди окончателното изчезване на невротичната симптоматика, анксиозната картина може да отстъпи място на депресивна, мигрената да се замести с агресивни изблици срещу обкръжението на пациента или по-бурни реакции в процеса на психотерапията, конверсивните симптоми да отслабнат и вместо тях да се появи анксиозност и т. н.

* * *

За да има психотерапията успех, психотерапевтът трябва да е съпричастен към проблемите на своя пациент, да е загрижен за него, да желае истински да му помогне, показвайки му с това, че той е ценно човешко същество, което е способно за промяна към по-добро и има бъдеще. Юнг смята, че у всеки човек е налице т. нар. архетип на спасителя, който обикновено излиза наяве, когато му е най-тежко. Този архетип действа и в телесната, и в психичната област. Мисля си за винаги впечатляващите и поразителни, сигурно доказани, но за съжаление и твърде редки спонтанни случаи на самоизлекуване от рак или шизофренна психоза, а също и за многобройните други телесни и психични болести, не толкова драматични и тежки, но също достатъчно сериозни, за да задвижат някакъв все още ненапълно проучен и мулен механизъм, единакво важен, плодотворен и спасителен както

при физическите, така и при психичните болести (които аз не бих разделял строго едни от други), сходно с резултатите на съвременната психосоматична медицина, поне на някои от известните ѝ школи.

Деликатна задача на психотерапевта е да опознае корените на неврозата, да се приобщи емпатично към страданията на невротика и оттам вече да търси заедно с него „архетипа на спасителя“, който със сигурност присъства. Както в телесната терапия добрият лекар цели не да унищожи с лекарства причините на болестта и с това да отстрани симптомите, а преди всичко да стимулира организма за самостоятелна борба с него, засилвайки по този начин естествените му защитни сили, така прави и добрият психотерапевт.

Всички събития от физиологично и патологично естество, които се случват с нас и около нас, се стремят да получат разбиране и осъзнаване от наша страна. Без това те са само случки. Твърде много са случките в човешкия живот, които биха могли да се превърнат в осмислени събития, защото носят в символична форма някакво послание или предупреждение. Още по-очебийна в това отношение е неврозата с нейната символика.

Онгавайки пълно признание на супортативната (поддържаща) и реегулативната психотерапия в очевидно показаните за това случаи и в ръцете на хора, които познават и обичат този вид терапия, смятам, че реконструктивната психотерапия е приложима тогава, когато се търси съзряване на личността, а оттам и напредък на индивидуацията. Такава е целта на Юнговата психотерапия – да доведе съзнанието на лекувания до плодотворни отношения с несъзнаваното, при което човек минава през четири фази: катарзис, просветление, научаване и трансформация.

В моята психотерапевтична практика съм се опитвал да се придържам последователно към Юнговата идея, че личността се стреми да се развие към стабилно единство. Развитието е откриване и разгръщане на първоначалните вродени и

недиференцирани цялости. За да се стигне до здрава, интегрална и зряла личност, различните дялове на нашето същество трябва да получат възможност да стигнат до най-пълната възможна степен на диференциация, разгръщане и изява, и така развити да се подредят хармонично в една личностна цялост.

Психотерапията на неврозите и особено на онези неврози и невротици, за които сме предположили, че те не само могат да се лекуват успешно, но и да напреднат с помощта на лечението в процеса на личностното си съзряване, има за цел да насърчи Волята за промяна у пациента. Това, което според мен предхожда Волята за промяна, е събуждането на Волята за смисъл. Психотерапевтът може да пробуди Волята за активност у пациента, само ако страданието му оказва достатъчно силен натиск върху него. Смятам, че истинското осъзнаване от страна на пациента, че така не може да продължава, че той трябва да промени нещо в себе си, истинската погнуса от себе си, без бягство в депресия и суицидни идеи, е една от най-важните мотивации в лечението му. Разпалвайки неговата неудовлетвореност от себе си, психотерапевтът му разкрива невротичните прояви и техния произход,

пробуждайки едновременно с това у него жаждата за здраве, за едно по-свободно и по-радостно съществуване.

Неврозата може да се схване като предизвикателство и тогава, когато в рамките на невротичния конфликт не са изоставени и моралните проблеми. Днес, когато разглеждаме някоя форма на неврозата, не е трудно да видим в нея с повече или по-малко яснота също и конфликти, породени от съвестта и инстанцията „свръхаз“ – понятия, които аз не отъждествявам напълно нито като термини, нито като значение. За значението на моралните проблеми в психотерапията на неврозите говорят не само логотерапевтите, екзистенциалистки и персоналистки ориентирани психотерапевти, нито пък само психотерапевтичните школи на Карл Густав Юнг и Алфред Адлер. С тези проблеми се занимават и повечето от онези днешни психоаналитици, които не са чисти практици, а в теорията – чисти прагматици. Като различава псевдоморалните и моралните проблеми в психотерапията на невротиците, според Карен Хорни „нашето познаване на причините и последиците на душевните заболявания не трябва да ни затваря очите за факта, че тези болести съдържат и морални проблеми“, че „моралните

проблеми са неразделна част от болестта". А и как бихме могли да занемарим или да игнорираме присъствието на съвестта и „свръх-аз“ инстанцията у човека, било здрав, било невротичен, след като знаем, че съвестта в човека е също толкова стара, колкото и самият човек! Защо да очакваме тогава, че потискането на съвестта и, по-общо казано, на духа в човека няма да предизвика същите последици, както и потискането на секуналните потребности?

Това мое разсъждение за неврозата като шанс за съзряване може да изглежда малко романтично и консервативно. В никаква степен то е и тъкмо такова във време, което, както бих казал, е по-склонно към сциентизъм, отколкото към реална

наука, време, в което статистическите данни на т. нар. обективна наука все повече ни заливат, оставяйки ни студени и равнодушни. Появил се е, както изглежда, един нов идеал за психотерапевта като учен, чиято единствена задача е да наблюдава, регистрира, събира тези статистически данни, за да задоволи външната форма и да ги публикува. Трябва обаче да ни е ясно, че истински значимите съдържания на човешкия живот, каквито са отговорността, страхът, удивлението, страхопочитанието, свободата, любовта, не могат да се измерят, нито пък може да се експериментира с тях.

Владета Йеротич, „Психологическото и религиозното битие на човека“, изд. „Омофор“, С., 2013

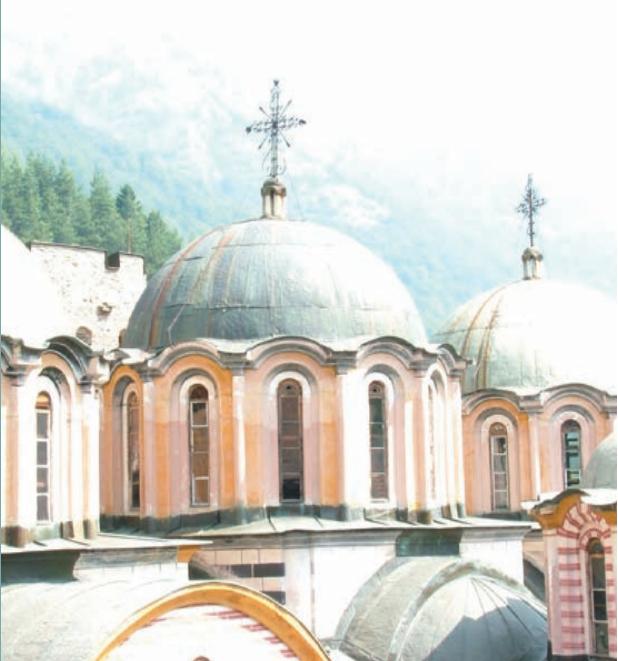

Жасмина Донкова

За рубриката РЕЛИГИИТЕ

В БЪЛГАРИЯ

Жасмина Донкова е завършила богословие в Софийския университет. Защитава докторска дисертация в областта на каноничното право в Богословския факултет на СУ и докторат по философия на религията към Института за изследване на обществата и знанието към БАН. Понастоящем е старши експерт в Дирекция „Вероизповедания“ на Министерския съвет.

През цялата човешка история религията винаги заема важно място в оформянето на култури и общества. Религиите осигуряват основните норми за етично поведение и в много общества са основен източник на образование, а религиозните убеждения са вдъхновявали множество световни лидери при вземането на важни решения.

В днешния свят ролята на религията остава важна, защото продължава да влияе на отношението ни към събития като 11.09.2001 г., кризата в Близкия Изток и гр. Дори и в нашата страна, с преобладаваща секулярна култура, религията не е изключена от обществения дебат по етични въпроси, касаещи биоетиката и съвременните нанотехнологии.

Измина почти четвърт век от политическите промени у нас, през които настъпиха сериозни промени не само в обществената, но и в религиозната сфера. Изцяло се промени правната рамка, облекчи се регистрацион-

ният режим и се премахна пряката обвързаност на правото на Вероизповедание и наличието на регистрация, което на практика означава, че за да изповядваш определена религия не е задължително да е регистрирана религиозна институция, която да я представлява.

Заради тези промени в регулирането на правото на Вероизповедание българският Закон за Вероизповеданията (ЗВ, 2002) беше определен от редица анализатори като един от най-либералните закони в Европейския съюз. Това се потвърждава и от Резолюция 1390 на ПАСЕ от 2004 г., където се казва, че законът е решителна крачка към гарантирането на религиозните права и свободи в България.

Едно от доказателствата за съществените промени в религиозната сфера е и нарасналото брой на регистрираните в страната Вероизповедания – от 6 през 1990 г. до 120 към днешна дата. В България развиват дейност религиозни общности, представители на християнството, исляма, юдаизма, будизма, хиндуизма и даоизма. Наред с тях религиозна дейност осъществяват и редица еклектични и неоезически религиозни движения.

Въпреки свободното упражняване на правото на Вероизповедание, религиозната култура на българския

народ все още не е висока, което заедно с липсата на актуална и обективна информация за регистрираните Вероизповедания и нерегистрираните религиозни общности в страната ни, създава реални условия в общественото съзнание да продължават да се насаждат страхове и предразсъдъци. От друга страна, множество духовни практики за самоусъвършенстване и „хюман дизайн“, предлагани от различни духовни центрове, се приемат безрезервно за безобидни и полезни.

Новата рубрика на списание „Свет“ – „Религиите в България“ ще запознава читателя с профил и дейността на регистрираните Вероизповедания и нерегистрираните религиозни общности в страната и ще предоставя актуална информация за различните духовни практики. Надяваме се така да допринесем за общата религиозическа култура на читателя, както и за очертаване на цялостния облик на религиозните общности, Вярвания и духовни практики в страната ни. Предлаганата информация ще дава възможност на читателя да си изясни до каква степен тези религиозни Вярвания формират модела на поведението и мирогледа на хората, които ги изповядват. И как това поведение се вписва в съвременното българско общество.

НОВО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ХРИСТИЯНСКИЯ МОНОТЕИЗЪМ – ВЯРА В БОГ МАЙКА

...Много често на оживени места в София (подлеза на Софийския университет, подлеза на ЦУМ, пред Централните хали, на Орлов мост и Борисовата градина) може да се срещнат усмихнати и любезни млади момичета и момчета от азиатски тип с таблети и Библии в ръка, обясняващи за „истинската църква, която Вярва в Бог майка“. Освен това много често същите могат да бъдат забелязани и в някои жилищни квартали, обикалящи от вход на вход да проповядват свое то „спасително благовестие“. Винаги ходят по трима човека, от които две момичета и едно момче. На сравнително добър български език те се опитват да заговорят минаващите и да ги спечелят за събеседници с мотива, че правят проучване за ролята на майката в българското общество.

В последните няколко години Европа, и в частност България, стана притегателен център не само за южнокорейски бизнес, но и за южнокорейски мисионери от различни християнски и нехристиянски религиозни общности. Чрез своята широкомащабна мисионерска дейност южнокорейският евангелизъм постига забележителен растеж и силно въздействие върху голяма част от европейското насе-

ление.¹ Към момента в Южна Корея една от най-многобройните християнски деноминации е презвитерианска църква, но освен нея значителен брой последователи имат и Методистката църква, баптистките църкви, петдесетните църкви, Свята църква, Христова църква, Англикан-

¹ Срв. Ig-Jin Kim. History and theology of Korean pentecostalism: *Sunbogaeum* (pure gospel) pentecostalism. An attempt to research the history of the largest congregation in church history and the theology of its pastor Yonggi Cho. Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer (The Netherlands), 2003, p. 86-89.

ската, Лутеранската, Църквата на адвентисти от Седмия ден, Армията на спасението и Църквата на Назарянина. Повечето от тези деноминации имат свои собствени семинари, където обучават своите бъдещи служители, както и множество детски градини, училища и колежи. Всичко това предполага един динамичен процес на „кореанизация“ на християнството, в който корейски теолози се опитват да създават специфичен южнокорейски образ на християнската теология. Ако през 90-те г. у нас масово навлезе американският евангелизъм, то в последните 10-12 години се забелязва тенденция за трайно установяване на южнокорейския евангелизъм. Така например един от духовните лидери, Ку Джанг Ким, посетил България преди две години, споделя, че целта на неговата религиозна общност е да обхване клучовите лидери в харизматичните и неохаризматичните общности, които да променят България чрез духовни опитности като „освободителното служение“.²

Посещението на този и още няколко

духовни водачи изиграват съществена роля в учредяването и регистрацията на пет вероизповедания у нас, регистрирани от корейски граждани – Балканска евангелска църква (2004 г.), Християнска църква на светостта (2006 г.), Българска евангелска презвитерианска църква (2007 г.), Евангелска презвитерианска църква в София (2008 г.) и Мисия „Блага Власть“ (2010 г.). Общият брой Вярващи в тези църкви е около 1000 человека, от които 500 са корейци.

От 2006 г. обаче освен мисионери на корейския евангелизъм в България се забелязват и първите мисионери на слабо познатата в Европа Световна мисионерска общност „Църква на Бога“, Вярваща в Бог маїка.³

От 2010 г. до днес числото на мисионерите на тази религиозна общност в страната ни постоянно расте.

Много често на оживени места в София (подлеза на Софийския университет, подлеза на ЦУМ, пред Централните хали, на Орлов мост и Борисовата градина) може да се срещнат усмихнати и лъбезни малки момичета и момчета от азиатски тип с таблети и Библии в ръка, обясняващи за „истинската църк-

² Когато говори за „освободителното служение“ пастор Ку Джанг Ким, казва, че липсата на чудеса и знамения е неуважение към Бога. Според него в църквата му в Южна Корея десетки хиляди души имат силата и автортитета да изгонват демони и да практикуват в сферата на чудесата (По-подробно виж г-р Ку Джанг Ким: „Липсата на чудеса и знамения е неуважение към Господа. – Благовремие, септември 2010.

³ Световна мисионерска общност „Църквата на Бога“, е различна от регистрираната религиозна институция „Църква на Бога“, която е петдесетна християнска общност.

ва, която Вярва в Бог майка“. Освен това много често същите могат да бъдат забелязани и в някои жилищни квартали, обикалящи от вход на вход да проповядват своето „спасително благовестие“. Винаги ходят по трима човека, от които две момичета и едно момче. На сравнително добър български език те се опитват да заговорят минаващите и да ги спечелят за събеседници с мотиви, че правят проучване за ролята на майката в българското общество.

За целта предоставят анкетна карта с въпроси, като само някои от тях са на религиозна тематика. Анкетата започва с общи въпроси, като „Каква е ролята на майката във Вашето семейство“ или „Търсите ли помощ от майка ви в трудни ситуации“. Впоследствие обаче се преминава към въпроси от типа: „Знаете ли, че в религията майката има водеща роля, а не бащата“, и след това отговор

обясняват, че не са представители на социологическа агенция или гражданско сдружение, а че са последователи на „истинската божия църква“.

Заради антропологическите им характеристики много често хората ги бъркат с мисионерите на Обединителната църква и ги подминават без внимание. Когато обаче им се позволява да обяснят в какво Вярват и коя е тази „истинска Църква на Бога“ става ясно, че доктрината им се различава от теологията на преподобния Муун. Това, в което мисионерите се опитват да убедят своите слушатели е, че те са тука, за да покажат „истинското спасение“ и да помогнат да се разбере и приеме „истинното учение за Бога“. При по- внимателно наблюдение прави впечатление, че мисионерите спират само млади хора, пог предметът, че искат да разберат тяхното мнение за семейството и

по-специално за място и ролята на майката. След което започват да ги запознават с доктрината за „Бог майка“. Препочитанието им да „спасяват“ младите хора не е случайно. Младите хора са с много по-разчленено видждане за живота и много по-лесно се индоктринират от по-възрастните, които имат вече оформлен мироглед.

След приключването на опознавателната лекция един от мисионерите (по-често мъжът) предоставя на потенциалния агент визитна картичка на български с името, телефония номер и мейла си. Освен това на визитната картичка са изписани и сайтовете на общността.

За разлика от мисионери на други южнокорейски религиозни общности тези на „Църквата на Бога“ не раздават печатни материали (книги, списания, брошури и пр.) за допълнително запознаване с доктрината, а държат в личен контакт да обяснят своето учение. Библията, която използват в България, е ревизираното издание от 1924 г., но с тази разлика, че текстовете подкрепящи изповядваната от тях доктрина, са с по-различен цвят (светло кафяв). Прави впечатление, че въпреки краткия им престой в страната ни много добре работят с българския текст на Св. Писание.

Световна мисионерска общност „Църква на Бога“, Вярваща в Бог майка, води началото си от 60-те години на миналия век. За основател на общността се приема Ан Санг Хонг, който е роден през 1918 г. в Южна Корея в семейство на будисти. На 30-годишна възраст същият приема кръщене в Църквата на адвентистите от Седмия ден. След шестнадесет годишно членуване в тази църква през 1964 г. основава нова религиозна общност под името Световна мисионерска общност „Църква на Бога“ (WMSCOG). В продължение на 21 г. до края на своя земен път (1985 г.) той е начало на църквата, която към онзи момент включва 18 църкви с над 8 000 последователи.

Преди смъртта си Ан Санг Хонг публикува серия от книги, в които представя доктрината на общността. След смъртта му обаче неговите последователи се разделят на две групи, всяка от които предявява претенции, че е негов истински последовател. Първата група, известна под името „New Covenant Passover Church of God“ стриктно следва учението на Ан Санг Хонг, така както е написано в книгите му. Според тях Ан Санг Хонг е вярвал в изкупителното дело на Иисус Христос и никога не е предявявал претенции, че чрез него се изпълнява пророчеството за Второто пришествие.

Втората група негови последователи се групират около Джанг Гил Зах, съпругата на Ан Санг Хонг (според някои източници Ан Санг Хонг е имал друга законна съпруга, от която е имал деца, а с Джанг Гил Зах са живеели само на съпружески начала, без да са имали законен брак). По причини, известни само на Джанг Гил Зах и тези, които са около нея, се създава доктрината за божествеността на Ан Хонг и доктрината за Бог майка. Тази група последователи поставя началото на съвременната Световна мисионерска общност „Църква на Бога“, която в годините печели много повече последователи.

Членовете на тази общност приемат Джанг Гил Зах за Бог майка и я наричат „Небесната Майка“ или „Небесния Ерусалим“.

Ученietо за Бог

Съгласно тяхната теология, Бог е един, но говорейки за Себе си в pluralna форма показва на хората, че В Него се съдържа мъжкия образ – Бог Отец и женския образ – Бог майка. Едно от най-важните доказателства за това твърдение според тях е текстът на Бит. 1:26-27, където се казва: „След това рече Бог: да сътворим човек по Наш образ, (и) по Наше подобие; и да господарува над мор-

ските риби, и над небесните птици, (и над зверовете) и над добитъка, и над цялата земя, и над всички гадини, които пълзят по земята. И сътвори Бог човека по Свой образ, по Божий образ го сътвори; мъж и жена ги сътвори“. По този начин мъжът и жената са създадени по образ и подобие на Бога, като съществуването на мъжа свидетелства за съществуването на Бог Отец, а съществуването на жената е свидетелство за съществуването на Бог майка. За „Църквата на Бога“ тази доктрина е „сред многоото перли на истината, които нарочно са били укрити от църкви и синагоги. Елохим (אֱלֹהִים) е едновременно Бог и Богиня“. В Библията според тях има много препратки, доказващи съществуването на Бог майка, и затова трябва да я възхваляваме наравно с Бог Отец. За тях в оригиналния еврейски текст на Стария Завет сумата Елоах (אֱלֹהָה) изразява женската форма на Бог, а не както юдеиските и християнските теолози го предават в мъжка форма. Елохим е Величество, което не подлежи на разбиране. За тях Елохим представлява както единство, така и Величествен pluralizъм. Доказателство за това е семантиката на сумата Елохим, която е съставена от Елоах (сумата в женски род, единствено число) и наставката „– им“ (ם), използвана за мъжки род множествено число. По този на-

чин Елоах се явява женската половина на Ел (אֱלֹהָה), което означава Бог. Поради тази причина по-правилно според тях е Елоах да се превежда като „богиня“, защото окончанията „-оах“, „-ох“ или „-ах“ определят женския род на думата. Друго терминологично доказателство, което привеждат те за съществуването на Бог майка, е старателството израз Руах ха-кодеш (*שְׁרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ*), които на староеврейски служи за обозначаването на Св. Дух. Руах (*רֹוחַ*) също е от женски род (според тях тази закономерност се наблюдава и в арамейският език, където еквивалентът на думата руах, също е в женски род). В подкрепа на това си твърдение те назват, че думите на Месията в оригиналните арамейски текстове звучат по следния начин: „... и Аз ще поискам от Отеца, и Той ще Ви даде друг Утешител и Тя ще преобъдва с Вас завинаги“. В Евангелието на ессеите според тях Иисус не-

гвусмислено заявява: „Моята Майка е Светият Дух“. В подкрепата на тезата си те твърдят, че неслучайно Св. Дух е изобразяван като гълъб, защото гълъбът е древното свещено животно на богинята майка. Освен това според теолозите на Световна мисионерска общност „Църква на Божия“ в най-ранната християнска литература до IV в. „Св. Дух“ граматически се среща само в женски род. За пример те привеждат сирийски превод на Евангелието, датиран от кр. на II и нач. на III в., където Св. Дух се изписва в женски род. Друго доказателство, което посочват за подкрепа на тази си теза е сирийски палимпсест от IV-V в., в който думите на Иисус в Йоан 14:26 звучат по следния начин: „Но Тя - Духът - Утешителят, когото ще Ви изпрати Отец в моето име – Тя ще Ви научи на всяко нещо, Тя ще Ви напомни за това, кое то съм казал“.

Ученietо за Св. Троица

Според тях учението за Св. Троица произлиза от неразбирането и неправилното тълкуване на думата „наш“ В Бит. 1:26. За тях историята на човечеството от Сътворението до днес се дели на три епохи: епохата на Отец, епохата на Сина и епохата на Св. Дух.

Епохата на Отец е старозаветният период, в който Бог е почитан под името Йехова, епохата на Сина е новозаветният период, когато Бог е почитан под името Иисус, а епохата на Св. Дух е съвременната епоха, която тече от Второто пришествие, осъществено през 1948 г. По този начин Бог изявява Себе си на хората през всяка от трите епохи в различен „образ“ и под различно „име“, а не че Бог е Троица – Отец, Син и Св. Дух. Затова за тях важно условие за постигане на спасение е приемането и възхвалата на истинското име на Спасителя за определената епоха.

Водени от тази идея, те споделят, че библейската книга Откровение пророкува, за третата епоха, че Бог

бща и Бог майка, които са били заедно в началото при сътворяването на творението и човека ще явят и в края на творението, затова и тази епоха от историята на човечеството е епохата на Духа и Невястата. Камо доказателство те посочват Омк. 22:17.

Новото име на Спасителя

Според теолозите на „Църквата на Бога“ текстът на Омк. 2:17 „...и ще му дам бяло камъче, и на камъчето написано ново име...“ подсказва, че Бог е този, Който ще изяви новото име на Спасителя в днешната епоха. Тези, които все още упорстват и продължават да приемат името Иисус, няма да получат спасение и няма да вкусят от Богата на живота, защото новото име, което Бог е изявл и чрез което се осъществява спасението днес, е Ан Санг Хонг, основателят на общността. Затова членовете на Световна мисионерска общност „Църква на Бога“ приемат като неизменен дълг да изявят на цялото човечество новото име на Спасителя. Всеки, който приеме новото име, вече е „здраво стъпил на пътя към Вечния живот и ще получи Богата на живота“.

Защо точно Ан Санг Хонг? Защото според тях той е изпълнителят на пророчеството от Евр. 9:28, където се казва: „Христос, Веднъж като принесе Себе Си в жертва, за да отнеме греховете на мнозина, втори път, без да става жертва за грех, ще се яви на ония, които Го очакват за спасение“. За тях това пророчество се е изпълнило с възстановяването на независимостта на Израел (1948 г.). В същата година Ан Санг Хонг приема кръщене и започва своята мисия на Спасител в епохата на Св. Дух. Тъй като той се смята за Спасителя на новата епоха, съгласно библейското пророчество за Духа и Невястата, то Ан Санг Хонг и неговата невеста Джанг Гил Зах са съответно Бог отец и Бог майка.

Структура на Световна мисионерска общност „Църква на Бога“, Вярваща в Бог маїка

Прави впечатление корпоративният характер и управление на общността. Начело е Генералната асамблея, която включва над 500 южнокорейски пастори. Асамблеята приема документи и решения, които касаят теологични въпроси. Наред с това периодично се запознава с посланията на „Небесната Майка“ (Джанг Гил Зах) и предоставя на изпълнителните органи за разпространяването им в цялата общност. Изпълнителната власт на „Църквата на Бога“, Вярваща в Бог маїка, е подчинена

Асамблеята. Начело на тази Власть е Изпълнителният комитет, който има за задача да привежда в действие решенията на Асамблеята като ги разпределя на съответните изпълнителни органи надолу в юрисдикцията. След изпълкома е генералният пастор, който представлява общността пред религиозни и държавни институции. В момента тази позиция се заема от Ким Чу Чхол. След него в юрисдикцията е Съвет на директорите, които ръководи дейността на съвета, отговарящ за Фонда за финансово обезпечение на църквата, съвета на ръководителите на теологическите семинари, комитета за политическо планиране и съвета за управление на църквите в страната и чужбина. В края на изпълнителната Власть е Генералният секретар, под чието ръководство са различните департаменти – департамент „Евангелизация“, департамент „Обучение“, департамент „Външни мисии“, департамент „Обществени Връзки“, департамент „Публикации“, департамент „Социални Въпроси“, департамент „Работа с младежи“, департамент „Редови членове“ и департамент „Развитие на църквата“.

Празници и богослужение на Световна мисионерска общност „Църква на Бога“, Вярваща в Бог мајка

Поради своя произход от адвентистата традиция Световната мисионерска общност „Църква на Бога“ спазва старозаветната заповед за съботния ден, не само като ден за почивка, но и като ден за поклонение пред Бога. Според теологията им Бог благославя всички, които спазват съботния ден, и изпраща наказание и бедствия за всички, които не спазват тази Божия заповед. За тях всички християни са спазвали съботния ден за почивка и поклонение на Бога до 321 г., когато император Константин издава заповед всички поданици на империята да почиват в деня на „Бога Сънце“ – неделата.

Освен съботата „Църква на Бога“ в третата последна епоха на човечеството празнуват още седемте празника от старозаветната традиция, описани в книга Левит 23: 1-36, които празници са възстановени от Ан Санг Хонг. Празниците се празнуват по старозаветния богослужебен календар, който е лунно-сънчев, поради което всяка календарна година спрямо Григорианския винаги се пада на точно определен

сезон на годината, а винаги в една и съща лунна фаза. Месеците в еврейския календар винаги започват и се отчитат в новолунието.

В Южна Корея религиозната общност има над 400 храма. Молитвените събрания се извършват в специално определени за целта зали, като жените задължително заемат места вляво на половина на залата, а мъжете в дясната. Жените са задължени да влизат в залата и да присъстват там само с покрита глава.

За целта се използват специални бели воали. На определени празници и при определени поводи Небесната Мајка – Джанг Гил Зах изпраща на общността специални послания.

По своята същност тази религия е универсалистка, защото според последователите ѝ откровението е дадено за всички и към религиозната цел са призовани всички, независимо от народност, етнос, раса, език и религиозна принадлежност. Учението ѝ е силно повлияно от йогаизма, христианството и чхондоагъо (местна религия, която съчетава елементи на будизма, даоизма, конфуцианството и христианството). По тази причина доктрината на общността

може да бъде определена като еклектична с превес на християнската, изповядвана от адвентната традиция. Самата общност се характеризира с краен консерватизъм и ексклузивизъм, което е причина за отричанието на всички останали религии и обявяването им за фалшиви. Вследствие на това на членовете ѝ им е забранено да посещават и участват в сбирки на други религиозни общности, както и да влизат в контакти с хора общността. Напомням на друга известна южнокорейска религиозна общност – Обединителната църква, но в същото време коренно се различават от нея.

Към момента тази религиозна общност има над 1700000 членове в 2200 църкви, позиционирани в 150 страни по света. В Европа има 13 основани църкви: в Германия (4), Великобритания (2), Франция (1), Италия (1), Нидерландия (1), Швеция (1), Дания (1), Испания (1) и Унгария (1). Мисионерската дейност на Световната мисионерска общност „Църква на Бога“ може да се разглежда и като част от геостратегическите амбиции на Южна Корея да заяви събе си на световната политическа, икономическа и социо-културна сцена. Интересна подробност за общността е мисионерската ѝ концепция, според която южнокорейците се възприемат като

избран народ, когото „Бог използва“ за разпространение на „истинската Вяра“. Тази претенция не е случайна и се заражда през втората половина на XX в., когато във Връзка с модернизационните процеси в Южна Корея корейският етнос предприема стъпки за откриването на своето място на световната сцена. По този повод не е случайна появата на религиозни общности като Обединителната църква и Световната мисионерска общност „Църква на Бога“, чиито духовни лидери са снабдени с божествен произход и божествен авторитет. Тази версия на религиозност и претенции за божественост легитимира от една страна корейските традиционни ценности, а от друга позволява на Южна Корея да заяви претенции за високо място на световната духовно-културна сцена. Идеята за „корейските месии“ се превръща в основния гръбнак на масираната мащабна мисионерска кампания на свети религиозни общности и превръща Южна Корея във „Втори Израил“.

Въпреки дейността на мисионерите на Световната мисионерска общност „Църква на Бога“, в България все още няма учредена църква. Съгласно изискванията на техния конвент за мисионерската им дейност в страната ни все още няма необходимият брой последователи за учредяване на църква. По тези данни в страната

имат около 25 българи последователи, от които 20 в гр. София и 5 в гр. Пловдив. Към момента няма информация българските последователи на общността да осъществяват мисионерска дейност в полза на „Църквата на Бога“, вървяща в Бог майка. Религиозната общност не е сред регистрираните вероизповедания в страната и към момента няма данни да е подавала искане за регистрация по Закона за Вероизповеданията в Софийски градски съд. Предвид факта, че тази религиозна общност притежава огромен финансово ресурс чрез мисионерския си фонд за привличане на нови членове и с оглед активната дейност на мисионерите в последните няколко месеца, може да се предположи, че в рамките на следваща година ще бъде основано поделение на „Църквата на Бога“ и в България.

Предвид икономическите прогнози, че в следващите 10-12 години Южна Корея ще удоби брутния вътрешен продукт на човек от населението и ще се превърне във водеща азиатска икономическа сила, глобалната мисия на корейските църкви, в това число и „Църква на Бога“, ще притежават финансово ресурс да замвърдят и за силни позиции си в световен план, в Европа и частност в България. Това заедно с безвизовия режим между Южна Корея и България, ще спомогне за увеличаване и броя на южнокорейските мисионери в страната ни.

КАМПАНИЯ

СВЕТИНИ

**ЗА СЪХРАНЯВАНЕ НА ЦЕННИТЕ СТЕНОПИСИ
НА СЕСЛАВСКИЯ МАНАСТИР
„СВ. НИКОЛАЙ МИРЛИКИЙСКИ“**

Фондация „Покров Богородичен“, с подкрепата
на Софийската света митрополия и на Столичната община,
инициира кампанията СВЕТИНИ,
посветена на запазването на фреските
на Сеславския манастир „Св. Николай Мирликийски“.

Сеславската света обител принадлежи към манастирите от т. нар. Софийско Светогорие. В запазения манастирски храм все още могат да се видят прекрасни стенописи, датиращи от началото на XVII век, за които се предполага, че са дело на прочутия иконописец и храмостроител свети Пимен Зографски и на негови ученици.

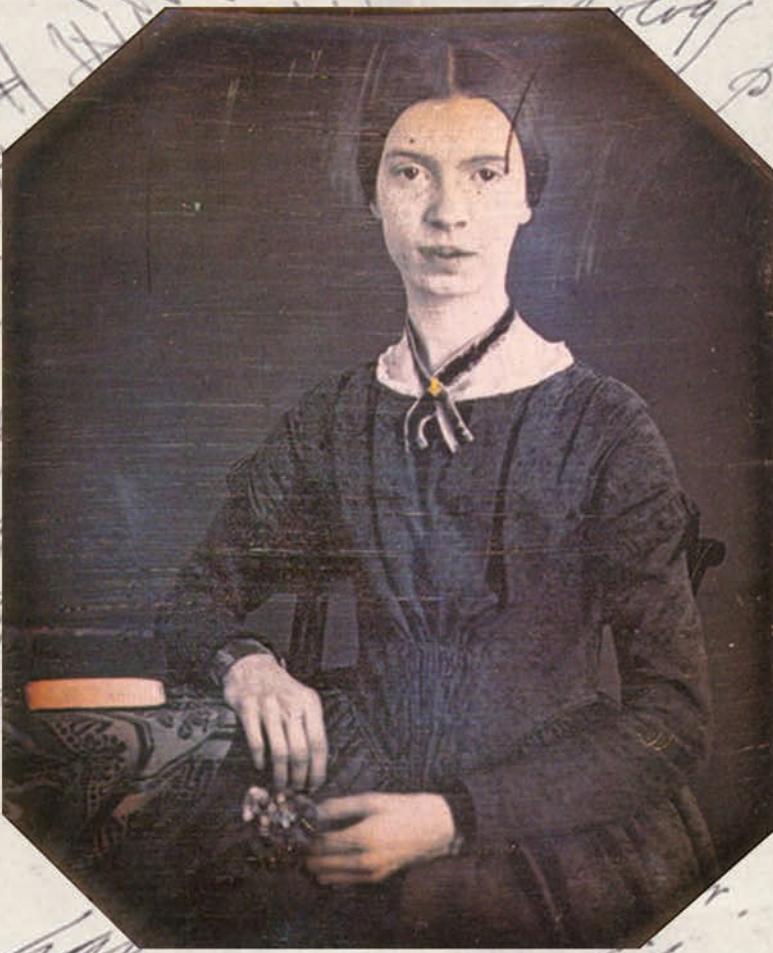
Днес обаче в манастирската църква цари разруха и дух на изоставеност. Целта на кампанията е да събере средства за консервация и реставрация на средновековните фрески и така тази светиня да се съхрани за поколенията. В рамките на кампанията бе издадена книгата с есета на Цветанка Еленкова „Български фрески: празник на корена“, посветена на стенописите от манастирите на Софийското Светогорие, с фотографии на Джонатан Дън.

Дарения за кампанията СВЕТИНИ за запазване на фреските на Сеславския манастир се набират по сметка: Общинска банка IBAN: BG53 SOMB 9130 1027 9408 01.

Дарителски СМС на номер 17 777 с текст на латиница DMS SVETINI (за абонати на Globul, Vivacom и Mtel). 1.20 лв. с ДДС

Да помогнем ценните стенописи на Сеславския манастир да възвърнат предишната си слава и красота!

Маргарита Друмева

НЕОТКРИТИЯТ КОНТИНЕНТ

на Емили Дикайнсън

the less
- - is in my
Come nearer
and nearer than
that the tailor
and of the Heart
the Heart - in hot
hidden me -

say it over -
ugh - when I do
"Chilton" is not
in the Heart in
Sir - is it all

a little to the left -
Misgiving -
the night - know
- a timbre is it -
a time? well
an ~~personal~~ Sir,
~~allured~~, but
them

**It might be lonelier
without the Loneliness.**
Emily Dickinson

15 май 1886 година. Градчето Амхърст, Масачузетс се прощава със странната загадъчна лейди, чиято бяла сянка са зървали понякога, минавайки покрай прозореца на дома ѝ. През последните петнадесетина години от живота ѝ никой не е разговарял с нея лице в лице, само през „слънчевия лъч, който прониква през едва открехнатата Врата“ на стаята ѝ. Мнозина обаче са опитвали от нейните сладкиши, които невидимата дама е изпращала щедро в кошници с цветя, писма и стихове. Много стихове, повече от цветята, повече от сладкишите. След смъртта на Емили, сестра ѝ Лавиния ги открива на снопчета в 40 ръчно съшивани тетрагки или написани върху случаини листчета – повече от 1800 на брой... Неколцина преподаватели от *Amherst College* и шестдесетимата ирландски работници, наети от фамилията Дикинсън в *Homestead*, слагат ковчега с бляата лейди на раменете си, обикалят великолепната цветна градина зад къщата, за последно сбогом с притихналите ръце, които десетилетия грижливо подреждат всяко цвете, после поемат през ливадата с жълти лютичета, преди да отведат господарката им във вечния ѝ дом. Никой тогава не е подозирал, че след повече от половин век Емили Дикинсън ще предизвика толкова много спорове в

американските поетични общества, а името ѝ ще се подреди до имената на най-големите американски поети. На този ден „The myth of Amherst“ започва своето триумфално пътешествие по света.

Бляата Лейди загадъчно преминава през Времето и Пространството, през градините с екзотични цветя и кухнята с ухания на печени сладкиши, през гърченията на човешката душа и порива към Любовта. Някои считат, че Емили Дикинсън вижда ума и духа като реални Веществени места, които могат да се посетят и в които тя живее толкова реално, колкото човеците на различните континенти. Стиховете и писмата ѝ са нейният личен „континент“, които тя открива, изследва и опознава в самотните часове между четирите стени на малката си стая със затворена за посетителите Врата. „Непознатият континент“ на Емили Дикинсън, където книгите и думите са „превозни средства на Въображението“, а писмата – „joy of Earth“ – „радостта на Земята“.

През 20-те – 30-те години на 17 век стомици семейства английски калвинисти и пуритани от времето на Елизабет I преминават океана и се заселват

В Масачузетс, на Антилските острови и о. Барбадос, мотивирани единствено от стремежа си за свобода и желанието си да изповядват своята прометантска религия. Самуел Дикинсън, дядото на Емили, построява голяма къща на главната улица в Амхърст, която се превръща във фокус на живота за семейство Дикинсън повече от столетие. Той основава почти сам *Amherst College*, където най-големият му син Едуард – бъдещият представител на район *Hampshire* в Конгреса на САЩ, работи като касиер в продължение на почти 40 години. Семейство Едуард и Емили Норкрос Дикинсън имат три деца – Остин, Емили Елизабет (10 декември 1830 г.) и Лавиния Дикинсън.

Къщата на Дикинсън, сн. 1870 г.

Лелята на Емили е запазила спомен за нея като за много добре възпитано дете, перфектна и спокойна, но малко различна, „trouble”, с афинитет към музиката и специален талант за пиано. Децата посещават начално училище на *Pleasant Street*, а бащата държи неговата фаворитка Емили да получи „амбициозно класическо образование за

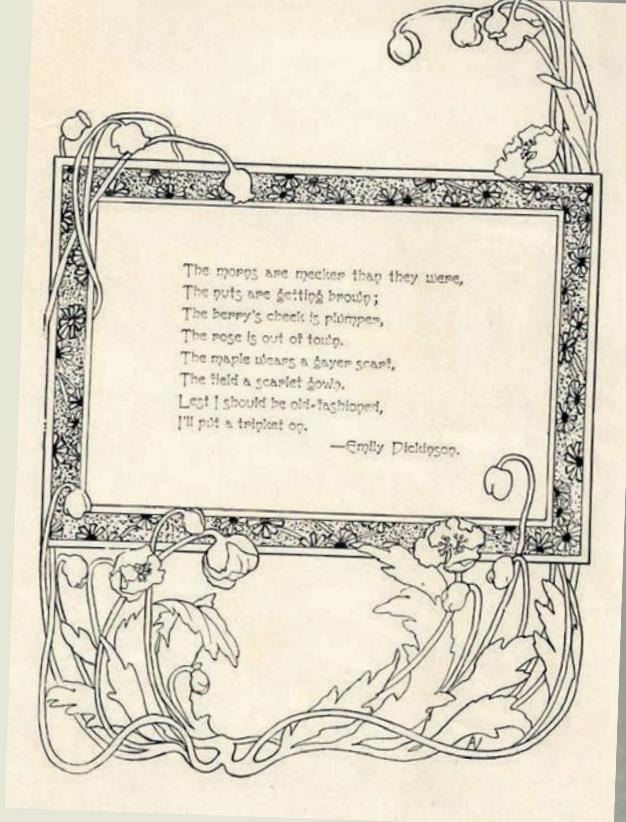

Корица на първата стихосбирка,
публикувана 1890 г.

Викторианско момиче". Мајката е привързана повече към най-малката си дъщеря Лавиния и се отнася към Емили студено и резервирано. „Тя беше ужасна майка, но я харесвах – по-добре от нищо” – споделя по-късно Емили. Емили и Лавиния постъпват в Amherst Academy, което до прегу две години е училище-еталон само за момчета. Семейство Дикинсън се преместват в къща на North Pleasant Street, която наричат Homestead, намираща се близо до гробището – „едно отблъскващо място без дървета”. Тогава Емили преживява силно смъртта на близката си приятелка София Холанд, става меланхолична и изплашена от „дълбоката заплаха на смъртта”, гори предприемат пътуване до Бостън, за да откъснат момичето от натрапчивите мисли за смъртта. Мисли, които ще я съпровождат цял живот в дните, поезията и писмата ѝ, подхранвани от напрежнатата тишина в близкото гробище.

Иначе Емили харесва Amherst Academy. Преподавателите я виждат като „много ярка“ и „отлична ученичка, с образцово поведение, изпълняваща стриктно всички учебни задължения“. В продължение на 7 години тя изучава английски и латински език, класическа литература, ботаника, геология, история, „психична философия“ („mental philosophy“), аритметика. Училището ѝ дава голяма свобода, а Емили често споделя, че е „влюбена“ в своите учители. Литературните ѝ композиции са „поразително оригинални“ и винаги са привличали вниманието, гори са предизвиквали не малко завист.

Както повечето училища през този период, Amherst Academy определя образователната си мисия в „морал, благочестие и религия“, с широка и амбициозна учебна програма. Емили присъства на дискусии по геология, водени от Егуард Хичкок, по чийто учебник изучават дисциплината в училище. В поезията ѝ впоследствие ще се появят много термини, свързани с вулкани, fossili, скални образования. Уроците на Алмира Харт Линкълн по ботаника възхновяват Емили да създаде по-късно една от най-прекрасните градини в областта, да отглежда много и редки цветя и да описва растенията с ботаническа точност. За съжаление тези нейни записи не са запазени,

освен хербариум. Някои изследователи на поезията ѝ твърдят, че стиховете ѝ носят аромат на цветя и Емили влага във всяко цвете метафора, препращайки я към различно състояние на човешкия дух.

Има запазени много бележки и малки шеги от този период, когато Емили пише в полетата на учебника по латински език – като всяко момиче на нейната възраст, тя изпитва удоволствие от кръга, в който се движки – „the five“ – „петте“ приятелки и живота с тях, изпълнен с приятни занимания. С тях тя споделя първите си стихове. Особено близко приятелство поддържа със Сюзан Гилбърт, която после ще стане съпруга на брат ѝ Остин.

В едно писмо Емили Дикинсън споделя: „Аз раста красиво много бързо наистина! Очаквам, че ще стана „the belle of Amherst“... Оттогава гатира и единствената гагеромипна снимка на Емили Дикинсън, направена от фотографа Уилям Норт в негово то студио. Малко след това тя ще напише стих, в който ще се опита да нарисува себе си с думи: „малка като Орехче, и косата ми е строго подредена, като Кестен – и моите очи, като Шери в Стъклена чаша, и Гостът си отива“...

Емили Дикинсън преживява духовното съжижение в Конгрешанская църква в Амхърст (1845) много бурно. В едно писмо тя описва своя възторг и най-голямо удоволствие да общува само с Великия Бог, да чувства,

Дикинсън и Търнф, 1859 г.

че Той чува молитвите ѝ: „*Никога не съм изпитвала такъв свършен мир и щастие, както за краткия период, в който чувствах, че съм намерила своя Спасител*“. Емили чете Библията от малка, откакто я получава като подарък от баща си, и през целия ѝ живот, стихове и писма, наред с темата за смъртта, неизменно ще присъстват и темите за безсмъртието и вярата. Техният дом често е средище на религиозни събрания. Заедно с Лавиния участват в църковни дейности, четат книги, свирят на пиано, отмогава се появява и страстта на Емили да пише писма. У тях на гости идвам Леонард Хъмфри, новият директор на Академията, с когото 17 годишното момиче поддържа дълбоко приятелство.

Чест гост у тях е и Бенджамин Франклайн Нютон, млад адвокат, който оказва голямо влияние върху развитието ѝ и се отнася с изключително доверие към нейния поетичен талант. При едно

свое посещение той ѝ подарява книга със стиховете на Ралф Уолдо Емерсън, която предизвиква у момичето истински неподправен възторг: „*той докосна тайната пролет*“. Бенджамин често ѝ носи книги, в повечето случаи тайно от нейния баща, който строго следи какви книги четат децата му. Огромно впечатление ѝ правят книгите на Уилям Уърдсуърг, „Джейн Еър“ на Шарлот Бронте и стиховете на Емили Бронте. Малко преди да почине от туберкулоза, Бенджамин пише писмо на своята приятелка в *Homestead*, в което я уверява, че би искал да живее, за да види нейното признато от всички величие като поетеса. След смъртта му Емили ще му посвети стихотворение: „*Когато бях малко момиченце, имах един приятел, който ме научи на Безсмъртие*“...

Братът на Емили – Остин, също внася „контрабандно“ книги върши. Така тя прочита писсите и сонетите на Шекспир, а години по-късно нейните многобройни писма ще са изпълнени с цитати от „Крал Лир“, „Отело“ и др., както и от Библията. В едно писмо тя споделя, че „само Библията и Шекспир“ са достатъчни. По това време бащата на Емили ѝ подарява куче – Карло, който ще бъде неин постоянен спътник в следващите 16 години.

След седемте години в *Amherst Academy*, Емили Дикинсън по-

стъпва в *Mount Holyoke Female Seminary* (сега *Mount Holyoke College*) през 1847 година – институция за Висше образование за жени и остава там десет месеца. Емили е само на 16 години – по-млада от повечето от останалите 234 ученици. Семинарията предлага учебна програма, която се основава на курса в колежа и е сред най-строгите академични институции, които една млада жена може да посещава по това време. Директорката Мери Лион е химик по образование и с изявен интерес към науката. В курсовете са включени ботаника, естествена история и астрономия. В едно от първите писма, които Емили пише от Семинарията, се казва така: „*Аз цялата съм завладяна от сърната киселина!*“ Други курсове включват английска граматика, латински, история, музика, алгебра, философия и логика. Акцент в програмата е индивидуалното откритие чрез лабораторни експерименти, участие в някаква форма на домашен труд (Емили трябва да измие и подсуши ножовете след всяко хранене) и спорт (Емили тренира гимнастика).

В *Mount Holyoke Female Seminary* особено много се залага на моралния и религиозен живот на студентите, които се превръщат в част от отговорността

на Семинарията за църковните съживления, и затова настъпват момичетата да изповядват Вярата си. Всички студентки се оказват в една от трите групи – които изповядват Христос, които се надяват и които нямат надежда. Емили Дикинсън попада в третата група – осемдесет момичета „без надежда“. До края на нейното пребиваване там в тази група остават двадесет и девет, срещу тях – Емили. „*Има много религиозен интерес тук и много се стичат към арката на спасението. Аз все още не съм се отдала на Христос, но Вярвам, че не съм напълно лекомислена по толкова важна и сериозна тема*“. Скоро след това тя напуска Семинарията.

Някои изследователи считат, че лошото ѝ здравословно състояние е причина за това нейно решение – да се прибере възьщи. Други считат, че Емили не харесва мисленето на учителите и особено възторжения „евангелски плам“, поради които тя страда от религиозно помисничество. Трети посочват, че баща ѝ настоява и „я иска възьши“, понеже най-важно е юридическото образование на сина му. Но така или иначе, в края на март 1848 г. Остин изва да я прибере „при всички положения“. По времето на Дикинсън това не е необичайно – едва една от пет

Интериор от дневната на Е. Дикинсън

Възпитанички се връщат за втората година, повечето се женят за мисионери или стават учителки в установените църковни мисии. Емили се завръща в дома си с пълното убеждение, че жените са способни и имат право да развиват интелекта си.

Емили е привързана много към дома си. С радост присъства и участва в различни градски събития, включително в благотворителни кампании. През 1850 г. тя пише, че Амхърст е пълен със забави. Вкъщи започва да отглежда растения в градината си и често прекарва часове в кухнята, за да пече сладкиши. Нейният приятел – директорът на *Amherst Academy* – Леонард Хъмфри, умира от мозъчен кръвоизлив, а Емили изпада в депресия.

„Някои от моите приятели си отидоха, другите са заспали – сънният църковен двор спи – Вечерният час е тъжен... Господарят ми е отишъл да си почине – отвореният лист на книгата, учителят в училището е сам – сълзите напират и не мога да ги избърша, не бих го направила, дори да можех, защото те са само почит към покойния Хъмфри”...

През този период Емили получава предложение за брак от Джордж Гъулд – Възпитаник на *Amherst College*, което не е приемто. Емили спира и посещенията си в Конгрешанска местна църква: *„Някои пазят съботата, ходейки на църква – аз я пазя като си стоя Вкъщи”*. Все повече тя остава в дома си и пише писма. Най-голямата ѝ довереница, съветник и муз е приятелката ѝ Сю, която получава от нея повече от 300 писма. Няколко години по-късно Сю ще стане съпруга на Остин и ще заживеят наблизо в построената от баща им къща *The Evergreens*. За съжаление бракът им не е щастлив, Сю е непрекъснато в мрачно настроение, раздразнителна, сържана и сърдита, а писмата на Емили към нея са изпълнени с искания за обич от страна на „жестоката” Сю.

През 1855 г. Емили, придружена от мајка си и сестра си, предприема пътуване до Вашингтон,

където баща ѝ представлява Масачузетс в Конгреса. Оттам отиват във Филаделфия при роднини, където Емили среща пастора на презвитерианската църква там Чарлз Уодсуорд, чието приятелство продължава близо 30 години. В писмата си до него тя го нарича „моят духовник”, „моят най-скъп земен приятел”, „моят пастор от душевото на малкото момиче”.

Следват нерадостни години за Емили. Мајка ѝ страда от различни хронични заболявания и е прикована на леглото си до смъртта си през 1882 г. Емили остава въкъщи, за да се грижи за нея, доброволно избирајки тази роля. „Тя намери живота си спротивен към книгите и природата и продължи да живее така”, спомня си Лавиния по-късно. Емили използва своето отшелничество, за да редактира и препише на чисто стиховете си, после ги събира в снопчета като ръчно подвързани книги. До 1865 г. снопчетата стават 40. Именно тях открива Лавиния в стаята на сестра си след смъртта ѝ, никому неизвестни повече от 20 години.

„Имам навика да пиша някакви неща и по-скоро ми се струва, че те изглеждат като мен, а вие искаете да ми вземете моя патент, така че по-добре да бъдете малко внимателни, или ще се обадя в

полицията” – пише тя в едно писмо до Остин.

Чест гост в края на 50-те години в Homestead е собственикът и главният редактор на вестник Springfield Republican – Самуел Боулс и съпругата му Мария. Именно той публикува анонимно няколко стихотворения на Емили в своя вестник през периода 1858-1861 г., силно редактирани и с преработена пунктуация, която привежда уникалния стил на писане на Емили с граматическите правила на времето.

По време на Гражданската война през 1864 г. са публикувани анонимно още няколко нейни стихотворения в Brooklyn Daily Union за набиране на средства за медицински грижи. Последното публикувано стихотворение на Емили Дикинсън е „Success is counted sweetest” (1870) под друго заглавие, силно редактирано и в съгласие с вкуса на читателите.

Емили Дикинсън пише много по-различно като стил и форма, с особена лексика, ритъм и образност, в сравнение с обичайната практика по онова време. Дори критиците от по-ново време не могат да възприемат нито баладичната форма, нито прекомерната употреба на тирета и главни букви вътре в изречението, нито „slant” римата, която не

III. ROUGE ET NOIR. Soul, wilt thou toss again? By just such a hazard Hundreds have indeed, But tens have won an all. Angels' breathless ballot Lingers to record the in eager causus Raffle for my soul. IV. ROUGE GAGNE. 'T is so much joy! 'T is so much should fail, what poverty! And yet, as poor as I have ventured all upon a throw, He said! Yea! Heitated so This side the victory! Life is but life, and death but death! But bliss, and breath but breath! And if, indeed, I fail, At least to know the worst it. Defeat means nothing but defeat, No drearier can prevail! And if I gain, -- oh, sea, Oh, bells that in the steppes be, At first repeat it slow! For heaven is a differing Conjectured, and wake sudden in, And might o'erwhelm me so! V. GLEE! The great ever! Four have recovered the land, Forty gone down together Into the hoiling sand. g, for the scant salvation! Toll, for the bonnie souls, -- Neighbors and friend and m, Spinning upon the shoals! How they will tell the shipwreck When winter shakes , Till the children ask, "But the forty? Did they come back no more?" Then a silence uses the story, And a softness the teller's eye. And the children no further question only the waves' reply. VI. If I can stop one heart from breaking, I shall not live in If I can ease one life the aching, Or cool one pain, Or help one fainting robin U I shall not live in vain. VII. ALMOST! Within my reach I could have tought have o ncepted that way! Soft sauntered through the village, Sauntered as soft violets Within the fields lie low, Too late for striving : Ago. VIII. A wounded deer leaps highest, I've heard the l death, And then the brake is still. The smitten rock tha' sted to it springs. A cheek is always redder Just where the hectic mail of anguish, In which it cautions arm, Lest any spy the bloo tain IX. The heart a pleasure first, And then, escape from pain; And then, those le moles That deaden suffering. And then, to go to sleep. And then if it should will of its Inquisitor, The liberty to die. X. IN A LIBRARY. A precious sure 'tis To meet an antique book, In just the dress his century wore. A privilege, His venerable hand to take, And warming in our own, A passage back or two, to times when he was young. His quaint opinions to inspect, His knowledge to unfold On t concerns our mutual mind, The literature of old; What interested scholas most, W etitions ran When Plato was a certainty. And Sophocles a man; When Sappho was a li ., And Beatrice wore The gown that Dante deified. Facts, centuries before, He travelled, As one should come to town And tell you all your dreams were true. He lived ere dreams were sown. His presence is enchantment, You beg him not to go, Old volumes like their yellow heads And tantalize, just so. XI. Much madness is divinest sense To gazing eye. Much sense the starkest madness. 'T is the majority In this, as all, prevent, and you are sane; Demur, -- you're straightway dangerous, And handled with a c I asked no other thing, No other was denied. I offered Being for it. The mighty mercant smiled. Brazil? He twirled a button, Without a glance my way. "But, madam, is there else That we can show to-day?" XIII. EXCLUSION. The soul selects her own society; she shuts the door. On her divine majority Obtrude no more. Unmoved, she notes the ch pausing At her low gate; Unmoved, an emperor is kneeling Upon her mat. I've known an ample nation Choose one; Then close the valves of her attention Like stone. XIV. RET. Some things that fly there be, -- Birds, hours, the bumble-bee. Of these no eleg things that stay there be, -- Grief, hills, eternity. Nor this behoveth me. There resting, rise. Can I expound the skies? How still the riddle lies! XV. THE LONELY E. I know some lonely houses off the road A robber'd like the look of, -- Wooden ba windows hanging low, Inviting to A portico, Where two could creep. One hand the to

е съвсем точна, но много близка до традиционната рима: „*Ako поезията съществува за всички, наистина трябва да има форма и да се спазват граматическите правила, и трябва римата да бъде рима*“. И още: „*непоследователността и безформеността на нейните стихове са фатални ... ексцентрична, замечтана, полуграмотен отшелник в затъненото село New England (или някъде другаде), не може безнаказано да определя и да не зачита законите на гравитацията и граматиката*“. Едва към 20-те години на 20 век критиците Вярват, че „непредностите“ на нейния стих са съзнателни художествени похвати. Емили Дикинсън е наречена „модерен поет“ и „*едно от най-най-редките цветя, които строгата неприветлива земя (New England) никога е раждала*“.

Много от нейните стихове могат да се изпят с мелодии на популярни народни песни и евангелски химни като „*O, Little Town of Bethlehem*“ и „*Amazing Grace*“. Някои намират асоциации и с псалми и гаманки. Емили негодува срещу редакциите, които заменят нейните любими тирета със запетая, което според нея променя изцяло смисъла на стихотворението. Това е една от вероятните причини Емили категорично да се откаже да публикува стиховете си.

Що се отнася до естетическите идеи, те не могат да се поберат в нико един жанр. Те често съдържат хумор, каламбури, ирония и самира. На нейния „непознат континент“ распът Всякакви цветя, които се превръщат в емблеми на определени човешки емоции.

През най-продуктивния творчески период в живота ѝ, Емили Дикинсън почти изцяло е отгадена на екстремно уединение. Единствената връзка със света около нея са писмата ѝ. Те са толкова оригинални, че литературните изследователи се питат дали са поезия, проза или някаква нова форма като цяло?!

Голям брой стихове се отнасят за „*the Master*“ – „обичният човек за цяла Вечност“. Някои считат, че те са адресирани към конкретни хора, други Вярват, че „*The Master*“ е идеалът на Дикинсън за „божествения“ човек. Една от главните теми в творчеството на Емили е учението на Иисус Христос и приложението му в съвременността на поемесата.

„*The Savior must have been / A docile Gentleman – / To come so far so cold a Day / For little Fellowmen / The Road to Bethlehem / Since He and I were Boys / Was leveled, but for that twould be / A rugged billion Miles*

„Спасителят трябва да е бил /
покорен Джентълмен – / га гойде
от толкова далеч в толкова сту-
ден ден / за малките си близки /
Пътят към Витлеем / гокато
Той и аз бяхме Момчета / беше
равен, но за това трябват / ми-
лиарди каменисти Мили”.

Понякога откъсва свежи цветя
от градината, подрежда ги в
малка плетена кошница, приба-
вя сладкиши, стихове и писма
и ги изпраща до някой приятел.
„Хората обръщат повече внимание
на цветята и сладкишите,
отколкото на поезията” – малко
горчиво си спомня Емили.

Въпреки своето отшелничество,
Емили не престава да живее
със събитията в света
чрез Вестниците и списанията,
които чете ежедневно. В *The
Atlantic Monthly* тя прочита едно

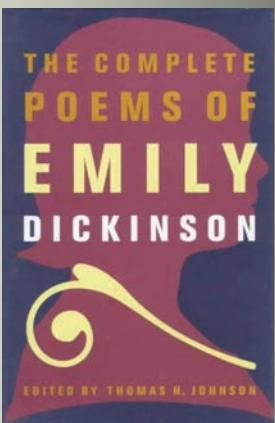
отворено „Писмо до един млад сътрудник” от Томас Хигинсън, литературен критик, бивш министър, защитник на каузата за радикално премахване на смъртното наказание, който настърчава писателите да публикуват своите произведения, като им дава практически съвети. Вероятно през този период на Емили ѝ е минавала мисълта да покаже стиховете си и да публикува някои от тях. Затова пише на Хигинсън писмо, което започва така: „Зает ли сте прекалено много, за да ми кажете дали можете стихове да издават?”... В пликата освен писмото, Емили слага листчета с 4 стихотворения.

Това е началото на още едно от нейните силни и дълбоки приятелства. „Г-н Хигинсън” става „Скъпи приятелю”, а тя се подписва като „Ваше джудже” и „Ваш ученик”. Той определено проявява интерес към нейните творби, но срещайки нейния отказ за публикуване, не настоява. Някои считат, че ако Емили беше настърчена по-настоятелно да публикува стиховете си, тя щеше да го направи.

След 1866 г. Емили Дикинсън престава да пише с обичайнния за предходния период темп. Домакинските грижи падат изцяло върху нея след напускането на домашната помощница, Карло

(кучето) умира. Новата домашна помощница Маргарет Маер ще го дъже 3 години по-късно. Запазени са нейните спомени от живота в семейство Дикинсън. В началото Маргарет не се чувства удобно в *Homestead*, но по-късно между нея и Емили се заражда искрено приятелство. Емили я нарича „Северният вятър на семейството“ и често пише в кухнята, докато се некам сладкишите в присъствието на Маргарет. Стиховете, които тя пише през последните 17 години от живота си, са съхранени в багажка на камериерката, която обещава да изгори листите след смъртта на Емили. Маргарет не го прави и показва стиховете ѝ, превръщайки частния гений на господарката си в обществено наследство. Тя спасява и лагеротипната снимка, която семейството захвърля, и я предоставя на издателите за първата книга със стихове на Емили Дикинсън, излязла през 1890 г.

През 1867 г. Емили Дикинсън за пръв път започва да говори на посетителите от другата страна на Вратата. Местните жители, които обменят съобщения с нея, никога не я виждат лично, а Остин и семейството му защитават неприкосновеността на личния живот на сестра си, като избягват обсъждания с външни лица. През този

период Емили се облича само в бели дрехи. Подаръците продължават, Емили изпраща кошици с цветя и стихове, често и сладкиши за любимите си племенници и съседските деца.

През 1870 г. Хигинсън посещава дома ѝ и срещата им оставя неизличим спомен в паметта му: „Малка, обикновена жена, с две гладки ивици червеникава коса ... в много обикновено и същевременно изящно чисто бяло пике, със син мрежест камгарен шал от дълговлакнеста вълна. Никога не съм бил с някого, който да изтегля нервната ми сила толкова много. Без да се докосвам до нея, тя теглеше от мен. Радвам се, че не живея близо до нея“.

Хората от градчето говорят за нейната градина повече, отколкото за нейните стихове. През целия си живот Емили Дикинсън събира колекция от 424 образци на цветя в хербарий с кожена подвързия, като ги класифицира

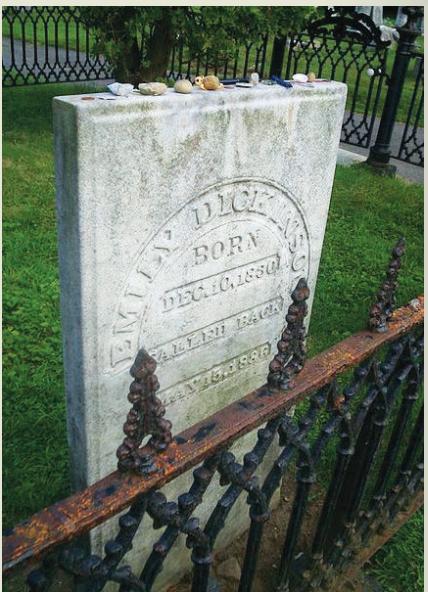
и им слага етикети. За съжаление не са се запазили градинските ѝ тетрагодки, в които тя описва растенията. Цветната градина е невероятно красива – с „килими от момини сълзи и теменуги, лехи от цветето ароматен грах и зъмбюли, с жив плет от божури, редове нарциси и нивен“ – Емили нарича градината си „неперудена утопия“. В трапезарията висят кошници с екзотични цветя.

Емили дотолкова не желае да среща никого, че когато умира баща ѝ, тя не се появява на погребението, а стои зад открепнатата Врата на стаята си. Година по-късно, когато и майка ѝ получава инсулт и остава частично парализирана, Емили пише: „Домът е толкова далеч от Дома“... Оттогава започва да се облича в бяло.

Според някои изследователи белите дрехи се появяват след като Чарлз Уотсъорд се премества в Сан Франциско. На изпроверояк тя пише стихотворението: „Вземи си твоите Небеса надалеч...“ И му казва, че ако реши да се върне, ще познае Емили по белите ѝ дрехи. Други считат, че това е подигравка с брачния институт, и замова Емили е облечена винаги със сватбена рокля. Трети виждат в нея Божията Невяста с бели дрехи...

През 1872-73 г. един възрастен съдия от Висшия съдебен съд в Масачузетс – Омис Филипс Лорд посещава Homestead. Няколко години по-късно умира съпругата му и сърдечното приятелство между него и Емили се превръща в нещо повече от приятелство. Двамата споделят еднакви литературни интереси – през 1880 г. той ѝ подарява пълните съчинения на Шекспир, а няколко запазени писма съдържат цитати от „Отело“, „Антоний и Клеопатра“, „Хамлет“, „Крал Лир“. В писмата си тя се обръща към него с „My lovely Salem“ и пише: „Докато другите ходят на църква, аз отивам до себе си, не си ли ти моята Църква и нямаме ли ние Химн, който никой не знае, само ние?“ Всяка неделя те си пишат на религиозни теми – Емили очаква този ден с огромно нетърпение.

Междувременно през 1882 умират мајката на Емили и Чарлз Уодсъорд, на следващата – любимият ѝ племенник Гилбърт, а Лорд – една година по-късно. Преживените смърти на близките ѝ същества сякаш сломяват упоритостта на Емили Дикинсон. „Поредицата от смърти са твърде дълбоки за мен, и преди да успея да видя сърцето си от едната, друга е дошла.“ Тя продължава да пише, но спира да редактира и подвързва стихове-

Паметната плоча на гроба на Е. Дикинсън
в Амхърст

те си. Някои от тях така и си остават, написани върху случайни откъснати листчета. Тя упорито уверява сестра си Лавиния да изгори листците след смъртта ѝ. Лавиния спазва обещанието си и изгаря писмата, но не и 1800-те стихотворения, които намира в заключения сандък до леглото ѝ.

През ноември 1885 г. Емили Дикинсън вижда „голяма тъмнина“, която идва към *Homestead*, и прилага, покамто пече сладкиши в кухнята. Тя гори не допуска семейния лекар, който все пак успява да постави диагноза: Болест на Брайт, свързана с бъбрециите – оствър нефрит, пригружен с оток и хипертония. В продъл-

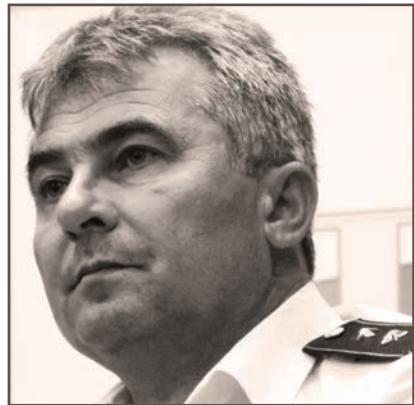
жение на няколко месеца тя е прикована към леглото си, а през пролетта на следващата година има сили само да напише и изпрати последното си писмо, адресирано до братовчедите ѝ: „*Little Cousins, Called Back. Emily*“

На погребението Томас Хигинсън рецитира стихотворение от Емили Бронте. На този ден „*The myth of Amherst*“ започва своето триумфално пътешествие по света.

БЪЛГАРСКИТЕ ВИТЯЗИ

**Интервю със
СВЕТОСЛАВ СЛАВОВ
юрист**

„Лесно е да се обича богата страна, а онези, които напускат сега България, приличат на синовете, които изоставят болните си родители“. Тази мисъл на проф. Андрей Пантелей ми беше предадена от моя приятел Светослав Славов, който се завърна от събитието в Плевенската Панорама, посветено на 135 години от Освобождението на България от турско робство, с участието на „българските витязи“. Разказът му събуди у мен интерес най-вече поради честната употреба на позабравената дума „родолюбие“. Ежедневно се срещам с деца на 7-8 годишна възраст, които вече знаят имената на престижните скъпи университети по света, за където още отсега техните родители са започнали да ги подготвят, понеже „в нашата скапана държава нищо свясто не може да се случи“. Малцина са тези, които не са потърпевши от днешната ситуация в страната ни, но наред с обидата, у мен се появява споменът за гигантските сили, които нашият народ изяви през Вековете, за да я има България на картата на Европа. Едно необяснимо чудо от гледна точка на презрението и поругаването на родните светини днес. Въз-

към честната употреба на думата „родолюбие“ и към хората, които все още честно я употребяват, направих това интервю с моя приятел. Още повече, че той преди месец се завърна от Русия, заедно с още петнадесетина „български витязи“, които имат много да разказват за пътешествията си там.

Самата дума „витяз“ звучи приказно и ме препраща към едни отминали времена на рицари и смели благородници. Какво влагате вие в тази дума и защо се наричате „българските витязи“?

По примера на нашите руски приятели от Асоциация „Витязи“, с които вече седма година прекарваме заедно в Русия, в международен лагер, където се срещат деца на възраст 13–18 години от България, Сърбия, Черна гора, Южна Осетия, Белорус, Естония, Крим и разбира се – от Русия. Досега в лагерите са взели участие над 100 български деца. Повече от половината са получили званието „витяз“, което означава защитник на Отечеството, родолюбец, патриот.

Как осъществихте контакти с тях?

Контактите с организацията „Витязи“ – Русия възникнаха през 2006 г. при една случайна среща с Валери Анатолиевич Латинин, член на гостуващата в България руска делегация по случай празненствата „1900 години Силистра“. Той забеляза нашите деца, които тренират карате в градския клуб, след което прояви интерес към нашата дейност и посети наша тренировка в спортната зала. Съвсем неочаквано за нас, той ни покани да посетим международния лагер „Восточный“ в с. Киржач, Владимирска област заедно с 10 деца. Оттогава всяка година посещаваме този лагер.

Какви са основните ценности на „Витязите“?

Най-напред – родолюбие. Когато застанем под българския флаг далеч от родината, ние се усещаме обединени в едно цяло и в най-голяма степен колектив със съзнанието, че трябва да представим България по-добраващо. Във всеки лагер има Вечер, посветена на България или на Сърбия, Черна гора и пр., където децата трябва да представят културата на своя народ. Видях, че в Русия децата обичат България. Те не говорят за нея като за „тази“ или „онази страна“, както се говори в публичното пространство, за съжаление и от страна на някои политици. За мен е важно да видя дали те възприемат България само като място за живеење или за страна, за която нашите предци са

дали своята кръв, своя живот, за да я има родината ни. И това го виждам у нашите деца.

Някои твърдят, че съвременното младо поколение няма никакви ценности и изобщо е едно „ужасно поколение“. Съгласен ли си с подобни квалификации?

В никакъв случай. Не бива да казваме за младото поколение, че не може да се разчита на него. Напротив. Аз виждам извадка от цялата страна и мога да твърдя, че нашите деца са изключително качествени, изключително възпитани, борбени и с дух на патриотизъм. В нашата група освен спортисти имаше и танцови, участвали в различни фестивали, деца, спечелили много награди в поетични представления, музиканти, художници. И се получи великолепен концерт, в който показахме лицето на България.

Какви други мероприятия се организират в лагера?

Всяка година се определя една централна тема, която обединява всички мероприятия в лагера. Тази година темата беше „Руско-турската Освободителна война“. Беше проектиран филм за Шипченската епопея, имаше беседи по темата, викторини. Поетичната Вечер на Валери Латинин пак беше свързана с темата, а Вечерта на България носеше надслов „135 години от освобождяването на България от турско робство“.

Така че спортът Води до обединяването на нашите интереси, а културната програма е свързана с определени тематики, за които децата се ангажират предварително, четат и се готвят. Тази година беше проведена викторина по руска история, българската делегация зае първо място. Победихме Русия с познанията си по руска история.

Освен основните мероприятия, има и разяснителни беседи от служители на службите за безопасност, които се занимават с борба срещу наркоманията, как да се пазят децата от онези, които им дават вещества и ги правят зависими. Това и в Русия е актуална тема. Дават се примери и случаи от реалния живот – посещения в гискотеки, отвличания, инжектиране на наркотични вещества по насилиствен начин и така много млади хора са принуждавани да станат зависими. После започват самите те да пласират наркомици. Беседите посочват начина, по който децата могат да се предпазват от всичко това.

Всички дейности, които се организират в лагера – спорт, културни меро-

приятия, беседи по исторически или други теми, се базират на ценностита на православието.

Как мислиш, какво е отношението на младите хора към ценностите на православието?

Асоциация Витязи изключително много акцентира върху православните ценности. Затова в екипа беше преподавателят по богословие в Московската духовна семинария Андрей Иванович Сологубов, който участва в мероприятията на лагерния сбор. Той Води различни беседи, като накрая се провежда викторина по православие. За мен беше интересно да разбера дали децата ще приемат този начин на общуване, този начин на живот. Имаше деца, които се прекръстиха за пръв път – досега никога не са го правили и не знаеха как да се прекръстят. Но имаше и такива, които бяха кръстени в близката река Киржач. През 2 години много деца бяха кръстени – от Сърбия, Русия и България.

Тази година едно българско дете от Пазарджик изяви желание да се кръсти в Русия. Родителите му също са пожелали то да бъде кръстено там. Кръстник му стана един от ръководителите на българската група и приятел на семейството Ал. Китин. Само за нашето дете беше извършен този ритуал и наистина беше страховито преживяване.

Нашият ден в лагера обикновено започва със сутрешна молитва и завършва също с молитва. Имаше ден, в който бяха разпределени задачите преди да бъде прочетена молитвата – коренно различно протече денят, с много напрежение. Молитвата като че ли подрежда човека и неговото ежедневие, дава му възможност да

се пречисти и да погледне по друг начин приоритетите си. Изключително благотворно влияние имаше молитвата върху ежедневието ни. Видях как децата се променят към по-добро и търсят общуването с Бога и помежду си, не само чрез интернет.

По време на лагерните дни децата имат възможност да се покоснат до руската култура и да посетят най-различни свети места. Бяхме на екскурзия в град Владимир, Переслав Залевски, Александрово, който се намира близо до лагера, Сергиев Посад, да посетят много църкви и да участват в Светата литургия. Бяхме на сутрешна молитва в Дивеево в един невероятен храм там – децата бяха изключително въодушевени.

Kое място ви направи най- голямо впечатление?

От Деветия международен лагерен сбор, откриването става в сърцето на Русия – Соборная площадь в Кремъл, където са били провъзгласявани руските императори и са произвеждани кадетите. Специално за нас се провежде демонстрация на конния и пешни караул на президента на Русия. Понякога тази демонстрация се прави пред туристи, но при откриване на лагерния сбор тя се прави единствено за нашите десца. Невероятно красично представление на руските гвардейци! След откриването имахме възможността да влезем в Царския гворец – място, което не е включено в културната програма за туристи. Там са се осъществявали царските приеми, а сега – приемите на Президента на Русия. Нашите десца успяха да видят този невероятен разкош и красота и всичко беше много вълнуващо. Това посещение не е възможно гори за руски граждани.

Pазкажи ни за Асоциация „Витязи”.

Асоциация „Витязи” съществува от 1923 г. и е основана от руски емигранти във Франция, обединени от патриотизма и родолюбието. Това не е този патриотизъм, за който говорят хора, облечени в черни дрехи и с бърснати глави и който съществува в момента у нас. Нито пък

този патриотизъм искаме да възпитаме у десцата. Истинският патриотизъм се отнася до ценностите на семейството и ценностите на православието.

Асоциация „Витязи“ е възстановена през 1992 г., а от 11 години се провеждат международни лагерни съборове. От 2007 г. – по време на 5-я сбор, до днес България има участие всяка година. През цялата година се провеждат различни мероприятия в цяла Русия – празнуване на бележити дати, свързани с руската история, десца от цяла Русия пишат реферати и гр.

Kакъв е отзивът на дейността на Асоциацията в България?

Този модел на работа с десца в Русия не би трябвало да бъде изоставен като идея, а напротив – можем да го приложим и тук в България. Така десцата още повече биха се ангажирали с нашата история и бележити дати – ако не познават историята на родината си, няма как да станат патриоти.

Въпросите зададе
Маргарита Друмева

СТЬЛЬ И КРЕПИЛО НА ИСТИНАТА

опум
за православна теодицей
в съванийсем писма

Павел Флоренски

Андрей Романов

По пътя към другия бряг

От богословско-философска гледна точка книгата *Стълб и крепило на Истината* е един от жalonите на православната мисъл през XX век. Влиянието ѝ е огромно, и дори там, където модерните философи и мислители на православния свят не са съгласни с решенията на Флоренски, те продължават да работят над проблемите, поставени от него. А за вярващата душа тя е пир за духа, вълнуващо приключение за богочарача, съечно и освещаващо изпитание за нашия интелект, и най-сетне – своеобразен сбит, състен компендиум и енциклопедия на хилядолетната християнска духовност.

Павел Флоренски е роден на 9/22 януари 1882 г. в селцето Евлах (днес в Азербайджан) в семейство на руски инженер и благородничка от стар грузинско-арменски аристократичен род. Знаем, че е ценял твърде много кавказките си корени; по мащина линиятой произхожда от карабахските арменци. По време на мюсюлманско-арменските сблъсъци семейство Флоренски е давало подслон на арменските бежанци в семейното си имение в Елизаветполска губерния. По други сведения, корените на рода са от Персия (Иран). През 1899 г. Флоренски завършва гимназия в Тифлис (днес Тбилиси) и записва математика в Московския университет. В Москва той се запознава с прочутия поет-символист Андрей Белий, а покрай него и с Бръсцов, Балмонт, Мережковски, Зинаида Гипиус, Александър Блок. Публикува първите си текстове в списанията „Новия Пут“ и „Весы“, ув-

лича се от философията на Владимир Соловьев и учението на архимандрит Серапион (Машкин). По това Време, съдейки по загатнатото в книгите му, младият студент-математик минава през мъчителна духовна криза, прелом. Тъкмо тогава в ума му възникват първите очертания на замисъла, който по-късно ще се въплъти в *Стълб и крепило на Истината*. Страниците на тази книга са запазили за нас ехото на страховити духовни катаклизми – такива са, например, почти изповедните признания на автора за странното и страшно състояние на „абсолютното съмнение“ (Вж. Писмо Второ). Не знаем подробности за тайната страна на този период от живота му, но знаем резултата: математикът приема Христоса, ученият се обръща към православното богословие. Издържа гнева на баща си – старият инженер не разбира този негов скок към една чужда, абсолютно различна Жизнена сфера, – и постъпва в Духовната академия в Сергиев Посад, под крилото на преподобния Сергий, Великия руски светец и „игумен на руската земя“. През 1908 г. е готов първият вариант на *Стълб и крепило на Истината*. През 1911 г. Флоренски приема свещенически сан, през 1912 г. става редактор на списанието „Богословски Вестник“. Замисълът на Голямата книга зреет с години. През 1912 г. тя е представена за пръв път

на академичната публика под формата на магистърска (докторска, както бихме казали днес) дисертация под надслов „За духовната истина“, която Флоренски защитава в степните на Духовната академия. В този Вариант Вече присъстват всички основни тези и идеи, но не и онази особена изповедна форма, която толкова много ни трогва днес. Окончателният вариант на *Стълб и крепило на Истината* излиза през 1914 г. – една многозначителна и страшна година, последната година на стара Русия и стария свят преди Голямата катастрофа. (Не знам дали и в това има нещо многозначително, но факт е, че българското издание излиза почти точно 100 години след руското).

Книгата излиза – и сякаш като продължение на духовните бури, бушувавщи върху страниците ѝ, започва Войната, после и революцията. Светът рухва, всичко се разпада, радикалното съмнение, само че Вече не под формата на философска критика, а като реално Всеунищожение и Всеразрушение помита всичко. На границата между живота и смъртта философствавящият разум може да наблюдава – на свой собствен гръб – резултата на своите експерименти... С един замах новата болярска Власть слага край и на Духовната академия, и на Троице-Сергиевата Лавра. Мощите

на светеца са заплашени от конфискуване; десетилетия по-късно излиза наяве почти авантюрната история за това, как главата на преп. Сергий е била спасена от българи „арест“. Заедно с неколцина свои най-близки помощници Флоренски изважда главата на преподобния от раката с мощите и я заменя с черепа на граф Трубецкой, чийто гроб също се намира на територията на манастира. Оттам нататък спасената от гаврите на безбожниците глава ще бъде крита последователно от редица смели мъже и жени, рискуващи своя живот, за да се върне най-после тайно на мястото си през 1946 г., когато Сталин позволява новото откриване на Лаврата.

Самият Флоренски оцелява. Засега... Нещо повече, първите жестоки българи години стават за него време на своеобразен разцвет. Сякаш освежен от кървавата буря, разтърсила света, геният разгръща своите възможности. През 1918 г. той пише „Очерци на философията на култа“, в началото на 20-те излизат известните му книги „Иконостас“, „Обратната перспектива“, „Философия на името“ и математическият труд „Мнимите величини в геометрията“. През това време той се връща към заниманията си с физика и математика, работи в областта на техническите науки

и материаловедението. От щаба на съветската енергетика – „Главенерго“ – разработва плана за Всеобща електрификация на Русия, през 1924 г. издава голямата си монография Върху диелектриците. Същевременно е секретар на комисията за опазване на художественото наследство на Троице-Сергиевата Лавра и в редица статии и трудове се изявява като блестящ теоретик и историк на живописта и изкуството. Още тогава започват да го наричат „новия Леонардо“. Въпреки всички постоещи, които заема в комунистическата система, той си остава свещеник и доктор по теология, носи открыто расото си и не крие своите антиматериалистически и антикомунистически убеждения. Естествено, властта на българи не би простила това и на най-големите си учени. Въпрос на време е да бъде набелязан и унищен. През 1928 г. го изпращат на заточение в Нижни Новгород, но после все пак го връщат в Москва. В пресата започва кампания срещу него. На 26 февруари 1933 г. Флоренски е арестуван и след петмесечно следствие осъден на 10 години затвор. Изпращат го в трудов лагер в източен Сибир.

В лагерите Флоренски продължава да се занимава с научна работа. Работи в научно-изследователския отдел на Бамлаг, в експерименталната стан-

М. В. Несторов, „Философи“, (П. А. Флоренски и С. Булгаков)

ция в Сковородино, където изследва възможностите за строителство върху вечна замързналата почва на северната тундра; трудовете му лягат в основата на нова научна дисциплина. През 1934 г. палачите на гения го изпращат в зловещо известния лагер Соловки, но и там той не спира научния си труд и патентова десетки нови изобретения. Известно е, че чехословашкият президент Масарик ходатайства пред Сталин за освобо-

ождането на Флоренски, чехите са готови да му предоставят убежище в своята страна; Флоренски обаче отказва да напусне родината си. В едно от писмата си от това време той изповядва непоколебимата си Вяра: „Научих се да бъда напълно доволен от съдбата си, когато разбрах, че животът на всекого от нас, па и на народите, и на човечеството се насочва от Благата Воля, тъй че не следва да се тревожим за нищо“.

Когато мислим за Флоренски, ние сме поразени преди всичко от учуващата многостранност на този гений, от ренесансовия му дух. Самият строеж на Стълб и крепило на Истината по-втмаря парадигмата на Божествената комедия: от ага на абсолютното съмнение – през чистилището на всички търсения и лутания на духа, през всички лабиринти на човешките усилия за познание – към рая на божествената, всецяла, пълна Истина, към плеромата на Пресветата Троица. Пътят на мистичното възхождане на търсещия дух през юнитаричните сфери на мирозданието е същият, само че изразен на философски език.

...

Всички стойности, всички „да“ и „не“ при Флоренски са разграничени рязко като светлината и мрака, като живота и смъртта. „Между Вечния Живот в негата на Троицата и Вечната втора смърт няма пролука гори колкото косъм“, казва той. Същото, само че преведено на философски език, може да се каже и за знанието и незнанието: между абсолютната достоверност и безкрайната пълнота на Истината като такава, и също толкова безкрайната мизерия на безпределното, отчаяно съмнение във всичко, този аг за духа и разума,

тази метафизическа геена – няма нищо трето, никаква „пролука“. Хилавата полудостоверност на нашия всекидневен опит, на жалките ни усилия за познание на реалността не се признава от Флоренски: не, aut Caesar aut nihil, всичко или нищо, божествената пълнота или черното небитие – само с тези радикални избори е съгласен той! Нефилософът може би ще се изсмее на тази дилема, но вкусливият от „дървото на познанието“ и онзи, който жадува за пълнотата, за вечността, за Бога – в крайна сметка тези неща са едно и също, – ще я разберат. Но ако крайният разсъдък не може да вмести безкрайната Истина? – толкова по-зле за него: нека да се разпадне, ако трябва, нека да се разпъне на кръст! Нека да се откаже от жалките си усилия за непромиворечно познание на действителността, не да пляте като някой паяк мрежата на своите понятия, а да се отрече от себе си в името на един безкрайно по-висш идеал, да приеме като необходимост едновременното „да“ и „не“, да бичува Вечно себе си, да върви винаги по стръмния път на разкъсващите антиномии.

Мечтаеши за божествено знание и божествен разум, Флоренски не гали слабия и нищожен човешки разум с перце: той му налага сурв кръст. Не-

говата философия може да се нарече философия на радикалния антиномизъм. Антиномия, тоест себепротиворечие, доброволно и съзнателно се-беразкъсване на разсъдъка, има там, където пълнотата и безкрайността на битието не се вместват в клетката на крайния човешки разум. Ви-
съше доказателство за истината на християнската, на православната Вяра за Флоренски е тъкмо нейната антиномичност. Егъва ли не във всяко положение, догмат на християнството той открива съществено противоречие, антиномия. Трябва да се признае, че това е един от най-дръзките и шокиращи опити за християнска философска апологетика, последователно развитие на Тертулиановото „*Credo quia absurdum est*“. Обикновено се стараят да изгладят, да примирият противоречията в християнската доктрина, – Флоренски прави обратното: той ги концентрира, открява, състява, намира ги гори там, където не сме и помисляли гори, че могат да съществуват, за да ги хвърли като „експлодираща бомба“ (негов собствен израз) срещу нашия разсъдък. Шокиращ метод, га, – но нима сме забравили, че Благата Вест е „безумие“ и „скандал“ за този свят, че божественият разум и пътища са безкрайно над нашите, че Бог е обещал да посрани мъдростта на всички мъдреци и умници на тази земя? Заб-

равихме за шока и експлозията в божественото послание към човека, за неговата неописуемост и свемкавица; анализирахме го, облякохме го в грехата на човешки понятия, вкарахме го в обичайността на човешките дела и постижения – ала ето че то ги взривява пред очите ни!

Сред най-забележителните особености на тази философия е нейната онтологична, космична обагреност, пламенният интерес към дълбините на творението (не случайно авторът е и математик, физик, естествоизпитател!), дълбокият усет за божествените енергии, пронизващи всеки атом, всяка частица на космичното битие, за божественото Триединство като битийна основа и смисловна парадигма на всичко съществуваващо. Само масивното присъствие на библейския Бог прави възможна самата реалност на „природата“ – като космос, а не хаос, като смисъл и закон, а не война на всички срещу всички, като стабилно, сигурно битие, а не призрачна пяна върху бездната на нищото. Флоренски бранити пламенно, фанатично битието, ценността и свемостта на природата срещу нейните хулители: атеистите на Запада, готови да разрушат планетата, за да изсмучат нейните богатства, и мистичните светоотрицатели на Изтока, отричащи света и природата

та в името на една празна и безлична нирвана. От идеята за светостта на природата той стига съвсем закономерно до идеята за светостта на мялото – един такъв своеобразен „теоматериализъм“. И истински поznавачи на космичните богатства, на природните дълбочини са за него не светските учени и техничари, а светците и подвижниците. Само богоопросвещеният дух на подвижника може да вникне в изначалната парадигма на творението, в чистото, действено, автентично ядро на природния свят, такъв, какъвто той е излязъл от ръцете на Създателя. И затова тъкмо на него природните сили се подчиняват не изкуствено и насила, а драговолно и органично – оттук феномена на чудото... Светецът е максимално близък на природата, защото самият той е къс изначално, райско естество, пришълец от първичния, богосъздаден свят; той е по-органичен от всичко друго, той е самата естественост като такава. Природното, органичното е свято, и светостта е органична – така може да се формулира основната идея на Флоренски.

Може би тъкмо поради известна крайност в това прехласване по природното, по космичното се стига и до известно прекрачване на рамките на ортодоксалното богословие, до

онова, което създава на Флоренски репутацията (несправедлива, разбира се) на не съвсем ортодоксален мислител. Става дума за неговото учение за София (идеалния лик, логоса на творението). То не е и чисто негово, разбира се, тук той е повлиян както от традицията, идваща от Владимир Соловьев, така и от „софиологията“ на своя съвременник Сергей Булгаков. Трябва да проявяваме известна мяра на снизходителност дори и към гения, отчитайки интелектуалната атмосфера, в която е израснал, въздуха на епохата, който е дишал, обкръжението, в което се е намирал. Трябва да имаме предвид и това, че Църквата е осъдила официално софиологията на Булгаков, но не и положенията на Флоренски; че тезите на последния по този въпрос са общо взето много по-блиезки до ортодоксалната позиция – той подчертава тварната природа на София, изключва я по категоричен начин от божественото Триединство, свързва я с личността на Божията Майка. Но, разбира се, православният читател трябва да има предвид, че цялата постройка на Флоренски по този въпрос е в най-добрия случай негово частно богословско мнение, свободен полет на мисълта без здрава опора върху учението и преданието на православната Църква. В полза на автора може да се посочи само обстоятелството,

че по Времето, когато е излязла тази книга (1914 г.), Все още не имало никакво официално църковно становище по тези Въпроси. Едва през 1935 г. Московската патриаршия осъжда със специално решение софиологията на Сергей Булгаков.

* * *

Павел Флоренски е разстрелян без съд и присъда на 25 ноември 1937 г., след като е прекарал четири години в комунистическия ГУЛАГ. Затваряйки тази книга, нека се помолим за душата на мъдреца и мъченика, погубен безогледно от жестоките си съвременници, и да му пожелаем Вечен покой на „другия бряг“ – от другата страна на тайнствения „мост“ за които се говори в нея, „в страната на реалността, оправданието и знанието“. Нека духът на философа, жадувал страстно през целия си живот за чистата, девствена, съвършена Истина, да се успокои най-сетне там, където лъчите ѝ сияят в пълния си блъсък. Амин.

Със съкъръщения

Павел Флоренски, „Стълб и крепило на истината“, изд. „Омофор“, С., 2013

**Фондация „Покров Богородичен”
Издателство „Омофор”**

София 1330, ул. „Младежка искра” 3

тел.: (02) 987 16 55

e-mail: omophor@gmail.com

www.pravoslavie.bg

www.omophor.com

Книжарница

<http://shop.pravoslavie.bg>

e-mail: bookstore@pravoslavie.bg

* * *

Електронни издания

<http://ebooks.pravoslavie.bg>

e-mail: ebooks@pravoslavie.bg

p r a v o s l a v i e . b g

WWW.SVET.BG